

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Sandra Vareninová

Zákaz nucení k sebeobviňování v trestním řízení

Diplomová práce

Olomouc 2014

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma ***Zákaz nucení k sebeobviňování v trestním řízení*** vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Ostravě dne 24. března 2014

.....

Sandra Vareninová

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce JUDr. Milaně Hrušákové, Ph.D. za její vedení, cenné rady a pomoc při zpracování této práce.

Dále bych ráda poděkovala Ing. Pavlu Snopkovi za poskytnutí praktických a odborných zkušeností získaných při vyšetřování hospodářské kriminality v rámci svého působení u Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Moravskoslezského kraje, Odboru hospodářské kriminality.

Ráda bych také poděkovala Mgr. Lukáši Seibertovi za jeho drahocenné rady a dlouholeté zkušenosti z advokátní praxe.

A v poslední řadě bych moc ráda poděkovala soudci JUDr. Miroslavu Muchovi za jeho rady, poznatky a zkušenosti při mé odborné praxi na trestním oddělení Krajského soudu v Ostravě.

Obsah

Seznam použitých zkratk.....	- 5 -
1 Úvod.....	- 6 -
2 Zakotvení principu zákazu nucení k sebeobviňování v českém právním řádu....	- 8 -
2.1 <i>Historie zásady nemo tenetur se ipsum accusare (nikdo není povinen sám sebe obviňovat)</i>	- 8 -
2.2 <i>Zakotvení této zásady v ústavním pořádku České republiky</i>	- 10 -
2.3 <i>Zakotvení zásady v rámci mezinárodních smluv</i>	- 13 -
2.4 <i>Projev zásady v trestním řádu</i>	- 16 -
2.4.1 <i>Zásada přiměřenosti</i>	- 16 -
2.4.2 <i>Zajišťovací úkony ve spojení s pořádkovou pokutou</i>	- 17 -
2.4.3 <i>Výpověď obviněného</i>	- 18 -
2.4.4 <i>Rekognice</i>	- 20 -
2.4.5 <i>Prohlídka těla</i>	- 24 -
3 Problematické kauzy	- 29 -
3.1 <i>Národní databáze DNA</i>	- 29 -
3.2 <i>Výpověď policisty v postavení svědka</i>	- 32 -
3.3 <i>Spolupracující obviněný</i>	- 35 -
4 Pohled na tuto zásadu z hlediska judikatury komunitárního práva	- 39 -
4.1 <i>Judikatura ESD</i>	- 39 -
4.1.1 <i>Rozhodnutí ve věci Orkem vs. Komise ze dne 18. října 1989 (č. 374/87)</i>	- 39 -
4.2 <i>Judikatura ESLP</i>	- 40 -
4.2.1 <i>Rozhodnutí ve věci Funke vs. Francie ze dne 25. února 1993 (č. 10828/84)</i>	- 40 -
4.2.2 <i>Rozhodnutí ve věci Saunders vs. Spojené království ze dne 17. prosince 1996 (č. 19187/91)</i>	- 41 -
4.2.3 <i>Rozhodnutí ve věci Jalloh vs. Německo ze dne 11. července 2006 (č. 54810/00)</i>	- 42 -
5 Závěr	- 46 -
6 Seznam příloh	- 49 -
Příloha č. 1: <i>Úřední záznam o podaném vysvětlení podle § 158 odstavce 6 trestního řádu</i>	- 50 -
Příloha č. 2: <i>Protokol o výslechu podezřelého</i>	- 52 -
Příloha č. 3: <i>Protokol o výslechu obviněného</i>	- 55 -
Příloha č. 4: <i>Protokol o prohlídce těla podle § 114 odst. 1 trestního řádu</i>	- 58 -
Seznam použitých zdrojů	- 59 -
Anotace	- 63 -
Summary	- 64 -
Seznam klíčových slov	- 65 -
Key words	- 65 -

Seznam použitých zkratek

- LZPS** Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva České národní rady dne 16. prosince 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993), ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- TZ** Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- TŘ** Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- ESLP** Evropský soud pro lidská práva
- EÚLP** Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
- ESD** Evropský soudní dvůr (nyní Soudní dvůr Evropské unie)
- MPOP** Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

1 Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si vybrala problematiku poměrně málo legislativně upravenou, nicméně hojně diskutovanou nejen v kruzích právnické veřejnosti, problematiku nesčetněkrát judikovanou jak Ústavním soudem České republiky a Nejvyšším soudem České republiky, tak i Evropským soudem pro lidská práva a to dost často s ostře protichůdnými názory a pohledy na tuto věc v rámci časové posloupnosti.

Tato práce pojednává o výskytech a možných řešeních velmi úzkých hranic mezi všeobecným zájmem demokratické společnosti o zjištění a samozřejmě o potrestání pachatelů trestných činů a mezi povinnostmi takové společnosti respektovat a zejména chránit veškerá práva jednotlivých osob.

Ve své diplomové práci jsem si stanovila za cíl co nejpřesněji vytyčit mantinely toho, co lze považovat za sebeobviňování a co už není nucením k obviňování sebe samého v rámci trestního řízení, co se považuje za aktivní konání a součinnost obviněného a co už se jeví jako pouhé pasivní strpění zásahů do osobní sféry obviněného. Práci jsem se snažila pojmout co nejvíce prakticky, protože dle mého názoru pro tento princip je soudcovská praxe a judikatura doslova stěžejním a zásadním styčným bodem.

Je třeba si také přiznat, že zejména v rámci přípravného řízení trestního, které je nejdůležitějším procesním stádiem celého trestního řízení, co se obstarávání důkazů týče, a případně v něm nezákonně získané důkazy mohou ohrozit či dokonce zvrátit dosavadní průběh celé kauzy včetně finálního výsledku, dokazování a získávání důkazních prostředků pokročilo vpřed a v dnešní době existuje nepředstavitelné množství jednotlivých důkazních prostředků k prokázání viny nebo nevině obviněnému.

Vodítkem pro mou diplomovou práci je zejména literatura, články, poznatky a komentáře profesora Jana Musila, který se tomuto tématu za svůj dosavadní profesní život již hojně věnoval a stále věnuje, taktéž nesmím zapomenout zmínit docenta Jiřího Herczega, který se k tomuto tématu také mnohokrát vyjadřoval ve své publikační činnosti, a dalších odborníků na trestní právo. V této práci dále čerpám ze svých vlastních zkušeností, které jsem nabyla při spolupráci s ostravskou kriminální policií a při odborné praxi na trestním oddělení Krajského soudu v Ostravě, což bylo nesmírně inspirující, pro pochopení trestního řízení jako takového velmi poučné a pro mou diplomovou práci zcela jistě nezbytným přínosem.

Samotné jádro této diplomové práce je členěno na tři části, které jsou dále členěny na kapitoly. V první části práce se zabývám historií této zásady a jejím zakotvením jak

v ústavním pořádku České republiky, tedy v Ústavě České republiky a Listině základních práv a svobod, tak i v rámci mezinárodních smluv, přičemž nejpodstatnější je pro mou práci znění Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod jakožto hlavním dokumentu na půdě Evropské unie, a dále rozbořem souvisejících ustanovení trestního řádu jak teoreticky, tak i prakticky v souvislosti se zkušenostmi orgánů činných v trestním řízení.

Ve druhé části diplomové práce rozebírám problematické kauzy, které jsou i v dnešní době stále kontroverzním tématem a ani odborníci se na jejich řešení nedokáží shodnout. Panují o nich velmi protichůdné názory a ohrožují právní jistotu ve státě. S ohledem na uvedené se proto domnívám, že je vhodné se s nimi seznámit a utřídit si vlastní názor.

V poslední části diplomové práce se snažím shromáždit nejzásadnější judikaturu Evropského soudního dvora a Evropského soudu pro lidská práva, která polemizovala nad principem zákazu nucení k sebeobviňování, která je respektována a často užívána i v České republice.

Závěr své diplomové práce bych nazvala jako část nejvíce kreativní, protože se zde taktéž snažím nastínit své úvahy *de lege ferenda*.

2 Zakotvení principu zákazu nucení k sebeobviňování v českém právním řádu

V následujících kapitolách se snažím obecným a pouze teoretickým způsobem nastínit a přiblížit historii této právní zásady a její zakotvení nejen v právním řádu České republiky, ale taktéž v rámci mezinárodních, zejména evropských dokumentů.

2.1 Historie zásady *nemo tenetur se ipsum accusare* (nikdo není povinen sám sebe obviňovat)

Tento právní princip taktéž odborníky označovaný jako „*nemo tenetur se ipsum prodere*“ (nikdo není povinen vydat sám sebe) má, co se trestního řízení týče, opravdu několika tisíciletou historii, i když byl v různých obdobích svého vývoje měněn a dokonce i zcela odepřen.

Tato zásada sahá svým prvopočátkem až do dalekého starověku, konkrétně do časové periody 300 let před našim letopočtem až 600 let našeho letopočtu, kdy se objevil ve starověkém judaistickém Talmudu¹, v němž byl vyjádřen úslovím, že „*nikdo nestojí člověku bližší, než on sám sobě, a nikdo sám ze sebe nedělá zločince*“. Ve finále tedy tato zásada znamenala, že soudci rozhodující v tomto období, si za žádnou cenu nesměli vynucovat, aby se obžalovaný doznal a taktéž soudce nemohl použít k usvědčení obžalovaného jeho, byť jakkoliv dobrovolné, přiznání.

Co se týká středověkého období lidstva, tak vlivem tehdejšího papeže Inocence III. bylo prosazeno tzv. inkviziční trestní řízení, jehož nejpodstatnějším prvkem byla povinnost uložená obviněnému, aby vypovídal pravdivě. Tato teorie byla ukotvena v učení středověkého filozofa z období vrcholné scholastiky² Tomáše Akvinského (1225 – 1274), který ve svých učeních zmiňuje „... *obžalovaný z povinnosti je vázán vyložit soudci pravdu, kterou od něho podle pravidel práva vyžaduje. A proto, nechce-li vyznat pravdu, kterou je vázán říci, nebo když ji lživě popře, smrtelně hřeší*“.³

¹ Talmud je soupis diskuzí rabínů k výkladu židovského zákona a etiky.

² Středověká filozofie scholastiky se vyznačuje rčením, že Bůh je nejdokonalejším bytím a ostatní skutečnosti jsou pouze stvořené. Rozum a víra jsou podle Tomáše Akvinského v čisté harmonii – obě mají počátek v Bohu.

³ MUSIL, Jan. Princip *nemo tenetur*. In FENYK, Jaroslav a kol (ed). *Poceta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 76.

Vrcholem inkvizičního trestního řízení byl trestní řád za doby vládnutí panovníka Karla V. z roku 1532, v němž nejtěžším zločinem se jevílo porušení zásady vypovídat pravdu. Nejděsivějším prostředkem k vynucení výpovědi na obviněném pak byla tortura.⁴

Po tomto období došlo ve Spojených státech amerických k obnovení principu zákazu nucení k sebeobviňování v trestním řízení a to v Pátém dodatku americké ústavy z roku 1791, který v anglickém originále zní: „*No person shall ... be compelled in any criminal case to be a witness against himself...*“. V českém překladu „*Nikdo nesmí být v trestní věci nucen k tomu, aby byl svědkem proti sobě samému*“.

Na našem evropském kontinentu se tento právní princip objevuje až téměř o sto let později, tedy v průběhu 19. století. V českých zemích platil do roku 1950 rakouský Glaserův trestní řád z roku 1873, ten zásadu zakotvoval ve svém § 202, který ve staročeštině zněl⁵: „*Není dovoleno, obviněnému ani ničeho připovídati ani křivě předstírati, ani mu hroziti, ani prostředků donucovacích užívati k tomu konci, aby přiveden byl k přiznání nebo aby něco jiného určitého pověděl. Také se nemá vyšetřování přípravné protahovati v tom snažení, aby se obdrželo přiznání.*“

Samozřejmě se tato právní zásada dodržela i v platném a účinném zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „TŘ“) a to obecně v § 33 odst. 1, kde jsou uvedena práva obviněného, včetně práva nevypovídat, a dále v § 92 odst. 1 TŘ, kde je již konkrétně stanoveno, že „*...Obviněný nesmí být žádným způsobem donucován k výpovědi nebo k doznání. Při výslechu je nutno šetřit jeho osobnost.*“⁶

⁴ Tortura znamenala mučení během vyšetřování a výslechu obviněného.

⁵ Dostupné na < <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rbo&datum=1873&page=458&size=47>>.

⁶ MUSIL, Jan. Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). *Kriminalistika*, 2009, roč. XXXXII, č. 4, s. 252.

2.2 Zakotvení této zásady v ústavním pořádku České republiky

Zásada, že obviněný nesmí být žádným způsobem nucen svědčit proti sobě a taktéž nesmí být nucen přiznat vinu, má své kořeny, co se vnitrostátního práva týče, v Listině základních práv a svobod (dále jen „LZPS“), která je součástí ústavního pořádku České republiky. Jedná se komplexně o Hlavu pátou LZPS, která je označena jako Právo na soudní a jinou právní ochranu a celkově je tvořena pěti články, které souhrnně deklarují záruku každého demokratického právního státu, záruku práva na spravedlivý soudní proces.

Spravedlivý soudní proces jako pojem je neustále doplňován a upřesňován judikaturou Ústavního soudu České republiky a tvoří základ práv každého jednotlivce, aby jeho věc byla projednána v řízení, které bude naplňovat veškeré zákonné podmínky spravedlnosti a které taktéž po celou dobu řízení budou dodržovány. Právo na soudní ochranu můžeme rozdělit na dvě části. První částí je právo na přístup k nezávislému věcně a místně příslušnému soudu, který je k řízení příslušný dle předem stanoveného rozvrhu práce, veřejně za účasti stran řízení, bez zbytečných průtahů a taktéž zákaz překážek, které by jednotlivci přístup k soudu jakkoliv ztěžovaly či dokonce zcela vylučovaly. Druhou částí principu je právo na spravedlivé řízení před soudem formou procesních záruk odpovídajících koncepcím lidských práv na poli evropském, které taktéž podléhají vnitrostátní ústavní ochraně.⁷

Pro potřeby zásady „*nemo tenetur se ipsum accusare*“ se zaměřím na článek 36 LZPS, který celistvě upravuje právo každého na soudní ochranu s odkazem na čl. 8 odst. 2 věta první LZPS, v němž je uvedeno, že *nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon*. Ústavní soud České republiky ve svém náleze vyhlášeném pod č. 214/1994 Sb. podotkl, že „...*účelem trestního řízení přitom není jenom „spravedlivé potrestání pachatele“, účelem trestního řízení je rovněž „fair“ proces. Existence řádného procesu je nevyhnutelnou podmínkou existence demokratického právního státu.*“⁸ Spravedlivý proces byl dále rozveden a blíže specifikován v náleze Ústavního soudu České republiky, sp. zn. III. ÚS 623/2000, kde Ústavní soud České republiky ve zkratce uvádí, že právo na spravedlivý proces je dle jeho názoru limitem práva na řádný zákonný proces v tom významu, že ne každá nezákonnost se automaticky rovná nespravedlnosti, ale je jí pouze taková, která vede k vině obviněného. Základem takového potrestání musí být skutkový stav věci zjištěný bez důvodných pochybností. Rámcem spravedlivého

⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 41 – 43.

⁸ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, čl. II/b odst. 2.

procesu může být pouze proces vedený způsobem dle zákona. Zákonost je formou trestního řízení, spravedlnost pak žádoucí kvalitou trestního řízení.⁹

Článek 37 odst. 1 LZPS obsahuje pravidlo: „*Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké.*“ Toto pravidlo rozvíjí článek 36 odst. 1 LZPS a v návaznosti na něj bylo nesčetněkrát judikováno Ústavním soudem České republiky, že porušení práva každého na odepření své výpovědi, je zároveň i porušením práva na spravedlivý proces zaručeným článkem 37 odst. 1 a článkem 40 odst. 3 LZPS. Co si přesně představit pod tímto ústavně zaručeným právem?

Právo odepřít svou výpověď je výjimkou z obecné povinnosti svědčit a znamená to, že každý smí před orgány činnými v trestním řízení, kterými jsou příslušné orgány Policie České republiky, státní zastupitelství a trestní senáty soudů, odepřít výpověď samozřejmě za podmínek, které stanoví zákon. O tomto právu ho musí orgány činné v trestním řízení poučit a to v každém stadiu trestního řízení, nelze například odkázat na předchozí výslechy, vyslýchaný musí být poučen před každým jednotlivým výslechem. Děje se tak i proto, že vyslýchaný může svůj náhled na celou trestní věc změnit a i když v předcházejících výsleších vypovídal, nyní to tak být nemusí, nebo naopak může vyslýchaný názor změnit a vypovídat chce a bude. Pokud by se tak nestalo a vyslýchaný by byl poučen mylně, nedostatečně či vůbec, jednalo by se o absolutně neplatný důkazní úkon se všemi důsledky s tímto spojenými, který by nebylo možno ani následně zhojit dodatečným prohlášením, že vyslýchaný své právo nevypovídat využít nechtěl. Soud by poté musel celou trestní věc vrátit do přípravného řízení státnímu zástupci k došetření.

V konečném důsledku by se nesprávné poučení o možnosti odepřít výpověď rovnalo nejen porušení práva odepření výpovědi zaručeném čl. 37 odst. 1 LZPS, ale i porušením práva vyslýchaného na spravedlivý proces uvedeném v čl. 36 odst. 1 LZPS. Právo odepřít výpověď lze uplatnit až po dostavení se na předvolání před orgány činnými v trestním řízení, které patří do povinnosti každého jednotlivce pod hrozbou sankce a teprve až po poučení těchto orgánů, že výpověď lze odepřít, může každý občan tohoto práva využít. Rozhodně tak však nelze učinit např. písemně, telefonicky, faxem či jiným obdobným způsobem, už vzhledem k tomu, že je třeba odůvodnit vztah k obviněnému či předmětné věci, jelikož v tomto ohledu může být vyslýchaný dále doptáván orgány činnými v trestním řízení na upřesnění svého vyjádření.¹⁰

⁹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 27. května 2003, sp. zn. III. ÚS 623/2000, čl. III.

¹⁰ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. díl. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 1341 – 1344.

Sama jsem zažila u hlavního líčení konaného v trestní věci vedené u Krajského soudu v Ostravě, kdy poškozená odmítla vypovídat a jako důvod odepření své výpovědi uvedla, že je stále družkou obviněného. Na to se předsedkyně senátu dále poškozené doptávala, že její právo respektuje, nicméně je jí známo, že druhá ve vazební věznici ani jednou nenavštívila, ani se s ním nijak jinak nesnažila komunikovat po celou dobu, avšak poškozená trvala na svém stanovisku.

Každopádně se tímto odůvodněním nemyslí bližší specifikace důvodů, proč vyslýchaný tohoto práva využil, neboť by tak došlo k možnému odhalení, které si vyslýchaný zcela zjevně nepřeje. Právo odepřít výpověď chrání rodinné vztahy mezi nejbližšími příbuznými, které by svou výpovědí, jež musí pod sankcí trestného činu křivé výpovědi uvést zcela pravdivě, přivodit trestní stíhání osobě blízké či dokonce sobě samému. Osobou blízkou se rozumí příbuzný v řadě přímé jako např. prarodiče, rodiče, děti, vnuci, pravnuci, dále sourozenec, manžel, manželka, družka, druh a jiné osoby v poměru rodinném či obdobném rodinnému poměru a samy se pokládají za osoby navzájem blízké, pokud by újmu, kterou by utrpěla jedna z nich, druhá strana důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Právo na odepření výpovědi tedy vzniká automaticky již samotnou existencí vztahu v rovině příbuzenské a to v době, kdy se má výsledek uskutečnit, nikoliv tedy v době, kdy se měl stát skutek, ke kterému výpověď směřovala. K výpovědi nesmí být nikdo žádným možným způsobem donucován, ani slibem určité výhody, kterou může být kupříkladu slib zadrženému pachateli bezprostředně po trestném činu, že pokud se k tomuto trestnému činu dozná, bude propuštěn, i kdyby byly dány vazební důvody.¹¹

V článku 40 odst. 4 nalezneme obdobné pravidlo týkající se trestního stíhání a možnosti obviněného využít práva nevypovídat ve svém trestním řízení: „*Obviněný má právo odepřít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.*“ Toto ustanovení chápeme jako speciální z pozice, že se netýká každého, nýbrž až toho, kdo je v postavení obviněného a obviněný povinnost vypovídat nemá, aniž by k tomu musel sdělovat nějaké důvody.¹²

Zde můžeme zřetelně pociťovat, že zájem na ochraně sebe samého či svých blízkých před možným trestním stíháním je nadřazen zájmu veřejnosti na náležitém vyšetření trestného činu, zjištěním pachatele a jeho potrestáním. Toto konstatoval i Ústavní soud České republiky, který ve svém rozhodnutí uvedl, že „...*právo svědka odepřít výpověď*

¹¹ Tamtéž, s. 11.

¹² HERCZEG, Jiří. Zásada „*nemo tenetur*“ a práva obviněného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2010, č. 1-2, s. 38.

(za podmínek stanovených zákonem) je důsledkem ústavní ochrany proti sebeobviňování (čl. 37 odst. 1 Listiny základních práv a svobod), která má hluboký historický základ, a již je přirozené v právním státě dát přednost před účelem toho kterého řízení (§ 1 odst. 1, 2 tr. ř., § 1 o. s. ř.), a to i tehdy, jestliže by v tom kterém případě mohla vést k důkazní nouzi. Jde o zcela subjektivně ústavně zaručené právo svědka, který v uvažovaných případech, po poučení poskytnutém mu orgánem veřejné moci, sám váží a rozhoduje, zda svého práva odepřít výpověď využije či nikoli, a to téměř výlučně podle okolností (důvodů), jak sám je cítí a vnímá; v tomto smyslu nemůže a nesmí být potenciálně ohrožený svědek ve svém rozhodování omezován či dokonce ke složení svědecké výpovědi nucen.“¹³

2.3 Zakotvení zásady v rámci mezinárodních smluv

Mezinárodní smlouvy je třeba chápat jako další z druhů pramenů vnitrostátního práva se schopností zavazovat neurčitý počet subjektů.

Článek 10 Ústavy České republiky, který byl platný do konce května 2002, zněl takto: *„Ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem.“* V bližším významu to znamená, že se jedná o mezinárodní smlouvy „self-executing“, tedy o mezinárodní smlouvy, k jejichž bezprostřední aplikaci ve vnitrostátním právu nepotřebujeme žádný prováděcí právní předpis. Článek 10, novelizován zákonem číslo 395/2001 Sb., ve znění: *„Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“* byl pozměněn pouze v tom smyslu, že inkorporace mezinárodních smluv do vnitrostátního právního řádu je generální, nyní se nejedná pouze o mezinárodní smlouvy týkající se lidských práv a základních svobod, tím pádem došlo ke změně z dualistické koncepce vztahu mezi mezinárodním a vnitrostátním právem na koncepci monistickou s primátem mezinárodního práva. Vnitrostátní soudce při řešení případu si tedy musí sám posoudit, zda běžný zákon je s mezinárodní smlouvou v harmonii.¹⁴

¹³ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 4. prosince 1997, sp. zn. III. ÚS 149/97.

¹⁴ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 38 - 40.

Na poli mezinárodního práva nalezneme zásadu nemo tenetur se ipsum accusare hned v několika dokumentech. Jako první bych zmínila Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (dále jen „MPOP“), kde je Česká republika jeho smluvní stranou v rámci sukcese ke dni 1. lednu 1993 do všech mezinárodních závazků týkajících se České a Slovenské federativní republiky. MPOP disponuje vlastním kontrolním zařízením, kterým je Výbor pro lidská práva. Jedná se o dokument Organizace spojených národů z roku 1966 a pro mou práci stěžejním článkem je čl. 14 odst. 3 písm. g), v němž stojí: „Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má mít tyto minimální záruky... nesmí být nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vinu.“¹⁵ Zde vidíme obsahovou podobnost s článkem 40 odst. 4 LZPS.

Pokud jde o evropské právo, je pro nás základním instrumentem Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „EÚLP“)¹⁶. EÚLP tvoří spolu s dalšími dokumenty Rady Evropy (např. Evropská sociální charta, Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin atd.) tzv. celoevropský systém ochrany lidských práv. EÚLP byla podepsána v Římě členy Rady Evropy dne 4. listopadu 1950 a vstoupila v platnost dne 3. září 1953, tedy téměř o tři roky později. Česká republika vstoupila do Rady Evropy v roce 1993 a tedy i pro ni je členství v Radě Evropy podmíněno přijetím EÚLP. Vymezení působnosti EÚLP je následující:

- územní působnost: čl. 1 „Vysoké smluvní strany přiznávají každému, kdo podléhá jejich jurisdikci, práva a svobody uvedené v Hlavě I této Úmluvy.“ a čl. 56. V zásadě jsou to ta teritoria, kde stát vykonává svou jurisdikci a státní moc.

- osobní působnost: EÚLP zásadně chrání veškerá práva každého jednotlivce nacházejícího se na území kteréhokoliv smluvního státu, jenž podléhá její jurisdikci a to vše bez ohledu na národnost či státní příslušnost jednotlivce.

- časová působnost: toto stanoví čl. 59, v němž je uvedeno, že EÚLP vstupuje v platnost po uložení deseti ratifikačních listin u generálního tajemníka Rady Evropy a je sjednána na dobu neurčitou.

- věcná působnost: týkající se hmotného práva (lidská práva a základní svobody chráněná EÚLP) a procesního práva (ustanovení upravující kontrolní mechanismus).¹⁷

¹⁵ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966) [online]. [cit. 28. prosince 2013]. Dostupná na <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf>>.

¹⁶ Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (1950) [online]. [cit. 28. prosince 2013]. Dostupná na <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf>.

¹⁷ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Linde, 2008, s. 112 - 116.

EÚLP obsahuje mnoho článků, pro mou práci je však nejzajímavější článek 6, který je taktéž hojně rozebírán a judikován v rozhodovací činnosti Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) a je dokonce obsažen ve větší polovině případů, o kterých rozhoduje ESLP.

Než přejdu k výkladu tohoto článku, je třeba se po vzoru doktora Bohumila Repíka zamyslet nad působností článku 6. I když EÚLP funguje již přes šedesát let, stále není tato otázka vymezena s naprostou přesností a orgány na vnitrostátní úrovni mají mít v tak zásadní věci, jakou je působnost této Úmluvy, jasno. Doktor Repík došel k názoru, že je vždy věcí státu, jakým způsobem rozlišuje trestné činy a jiné delikty a to pouze za podmínky, že bude vždy zaručeno právo na soudní a procesní záruky definované článkem 6 EÚLP u všech činů, které se na základě tohoto článku označují za „trestné“ a to zásadně bez ohledu na to, jak jsou vymezeny v právu na vnitrostátní úrovni. Aplikovatelnost článku 6 je dána dvěma štíty, štítem hmotného práva vymezujícího předmět řízení, jímž je trestný čin, a štítem procesněprávním udávajícím trestní řízení, v němž se posuzuje oprávněnost obvinění.

Pokud tedy vnitrostátní právní řád vymezené jednání kvalifikuje jako jednání naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu, tudíž jako trestný čin, považuje jej za trestný čin i článek 6. Jiná situace nastává, pokud vnitrostátní právní úprava určité jednání kvalifikuje jako delikt stojící mimo trestní právo, ale za určitých předem daných podmínek může být totéž jednání považováno za jednání trestné se všemi důsledky spojenými s aplikací článku 6.¹⁸

ESLP se s touto otázkou vypořádal a pro určení, zda určité jednání je ve smyslu článku 6 považováno za trestný čin, či naopak se o trestný čin nejedná, zformuloval tři určující kritéria, poprvé formulována v rozsudku *Engel a ostatní v. Nizozemsko*.¹⁹ Prvním kritériem je samotná kvalifikace činu podle práva vnitrostátního, které je kritériem rozhodujícím pouze v těch případech, kdy skutek je trestným činem. Druhým kritériem je povaha činu s přihlédnutím k chráněnému zájmu, účelu sankce a adresátu právní normy. Posledním kritériem je druh a závažnost hrozící sankce. K aplikaci článku 6 postačí, aby čin byl činem trestným dle své povahy, nebo lze-li za něj uložit sankci, která odpovídá svým druhem a závažností subsidiaritě trestní represe.²⁰

¹⁸ REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. 1. vydání. Praha: Orac, 2002, s. 103 - 104.

¹⁹ Rozsudek ESLP ze dne 8. června 1976, *Engel a ostatní v. Nizozemsko*. Stížnost č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72. Serie A č. 22. bod 82.

²⁰ REPÍK: *Evropská úmluva...*

Zde můžeme vydedukovat, že ESLP vyslovil ve svém rozsudku *Lutz v. Německo* vztah mezi nimi jako alternativní, tedy náhradní.²¹

Z procesního hlediska se článek 6 uplatní v trestních řízeních, v nichž se rozhoduje o oprávněnosti obvinění. Subjektem řízení je osoba, proti níž je řízení vedeno, tedy nejen osoba fyzická, ale i osoba právnická, což je od účinnosti zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, tedy od 1. 1. 2012 vnitrostátní právní úprava plně v souladu s článkem 6. V rozsudku *V v. Spojené království* ESLP zdůraznil, že rozhodování o oprávněnosti obvinění je rozhodováním o vině a trestu a jako takové se uplatní v celém řízení, tedy od řízení o předběžných otázkách až po opravné prostředky.²²

2.4 Projev zásady v trestním řádu

Trestní řád funguje v České republice již přes padesát let, a i když byl nesčetněkrát novelizován, stále jej můžeme považovat za pevný a komplexní procesní základ vztahující se na všechna stádia trestního řízení.

Pro mou diplomovou práci jsou důležitá ustanovení obsahující základní zásady trestního řízení uvedené v § 2 TŘ, ustanovení týkající se výpovědi obviněného zakomponována zejména v § 90 odst. 1 a § 92 odst. 2 TŘ a právní normy upravující jednotlivé vyšetřovací úkony a důkazní prostředky, konkrétně § 78 a 79 TŘ a s nimi spojené povinnosti k vydání a odnětí věci, § 104b TŘ upravující rekognici a konečně § 114, se kterým se pojí prohlídka těla jako další z důkazních prostředků v rámci trestního řízení.

2.4.1 Zásada přiměřenosti

Zásada přiměřenosti (taktéž uváděná jako zásada zdrženlivosti) uvedená v § 2 odst. 4 větě druhé TŘ znamená, že trestní věci projednávají orgány činné v trestním řízení s plným šetřením práv a svobod zaručených LZPS a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána. Ve větě druhé za středníkem téhož ustanovení je uvedeno, že při provádění úkonů trestního řízení lze do práv osob, jichž se takové úkony týkají, zasahovat pouze v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení. Tato zásada působí jako dodatek k zásadě stíhání jen ze zákonných důvodů uvedené v § 2 odst. 1 TŘ a k zásadě presumpce

²¹ Rozsudek ESLP ze dne 25. srpna 1987, *Lutz v. Německo*. č. 9912/82. Serie A č. 123. Bod 55.

²² Rozsudek ESLP ze dne 16. prosince 1999, *V. v. Spojené království*. č. 24888/94. Sb. rozs. a rozh. 1999 - IX. Body 54-61.

nevinu blíže specifikované § 2 odst. 2 TŘ. Zásada zdrženlivosti se nevztahuje pouze na osobu obviněného, ale i na všechny další osoby na trestním řízení zúčastněné, tedy i na svědky, poškozené a další osoby. Přiměřenost či zdrženlivost se projevuje zejména u zajišťovacích institutů sloužících k zajištění osob a věcí pro účely trestního řízení.²³

2.4.2 Zajišťovací úkony ve spojení s pořádkovou pokutou

Otázkou povinnosti vydání věci důležité pro trestní řízení v návaznosti na pohružku pořádkové pokuty dle § 66 TŘ v případě nevyhovění výzvy se opakovaně zabýval Ústavní soud České republiky a v mnoha případech zrušil usnesení orgánů činných v trestním řízení, ve kterých byly ukládány pořádkové pokuty. Ve svém nálezu Ústavní soud České republiky vyhověl právu stěžovatelky týkající se ústavní stížnosti ve věci nepřipustnosti uložení pořádkové pokuty za nepředložení důkazu proti vlastní osobě. Ve zkratce se v této věci jednalo o trestní stíhání stěžovatelky za trestné činy týkající se neplacení daní, a z důvodu, že nevyhověla výzvě dle § 78 odst. 1 TŘ k vydání dokladů týkajících se jejího účetnictví, tak jí byla ze strany Policie České republiky uložena pořádková pokuta dle § 66 TŘ. Ústavní soud České republiky uvedl, že povinnost ve smyslu § 78 TŘ zavazuje každého, koneckonců i obviněného, s tím rozdílem, že je třeba chápat články 37 odst. 1 a 40 odst. 4 LZPS (zákaz poskytování důkazů proti sobě samému) v dostatečně širokém rozsahu, který spočívá v tom, že pokud by obviněný zcela dobrovolně nedodal věc doličnou, nelze si její vydání od něj vynutit uložení pořádkové pokuty uvedené v § 66 TŘ. Orgán činný v trestním řízení má navíc možnost použít další zajišťovací úkon uvedený v § 79 TŘ, kterým je odnětí věci a který se dá podpůrně využít, pokud obviněný věc dobrovolně nevydá, a který má totožnou povahu jako další zajišťovací úkony uvedené v TŘ, tedy takové, které lze užít i proti vůli obviněného.

V tomto nálezu Ústavní soud České republiky dále konstatuje, že zákaz nucení k poskytování důkazů svědčících proti sobě samému nelze zužovat na případy, které mají při nedostatečném množství jiných důkazů potvrdit nebo vyvrátit, že byl trestný čin spáchán, ale i na případy, kdy je třeba například přesně upřesnit výši škody, která byla trestným činem způsobena. Způsob hájení záleží na obhájbě a je pouze na ní, zda nějakou věc aktivně poskytne orgánům činným v trestním řízení. Právo odmítnout vypovídat nelze nijak obcházet poukázáním na objasňování skutečností byť i ve prospěch obviněného.²⁴

²³ JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 148 – 149.

²⁴ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. listopadu 2005, sp. zn. I. ÚS 402/05.

Oprávněnost odnětí věci dle § 79 TŘ je názorně připuštěna v dalším nálezu Ústavního soudu České republiky, v němž se dočteme vyjádření: „*Právní možnost zajištění důkazů pro účely řízení kárného (nebo i trestního) proti vůli kárně (nebo i trestně) obviněného nemůže být zjednodušeně chápána jako nezákonné a neústavní donucování obviněného k poskytování důkazů proti sobě samému. Je nutné rozlišovat ono ústavně zaručené právo nebýt donucován k sebeobvinění na straně jedné, tedy předložit proti sobě důkaz pod donucením, od právní možnosti, kterou má kárná (trestní) moc, proti vůli obviněného opatřovat důkazy, tj. i jejich odnětím, nebyl-li vydán, a v jeho neprospěch, to na straně druhé.*“²⁵

S těmito názory Ústavního soudu České republiky se plně ztotožňuji, neboť takové úkony jsou pouhým pasivním strpěním do právní sféry obviněného a nikoliv aktivním jednáním z jeho strany, které by přispívalo k jeho obvinění.

2.4.3 Výpověď obviněného

Výpověď obviněného je ve svém souhrnu upravena v § 90 až 95 TŘ a plynule navazuje na hlavu druhou, oddíl čtvrtý TŘ, v němž nalezneme přesnou procesní definici jak obviněného, tak i jeho práv a případného zákonného zástupce obviněného. Pro účely této diplomové práce se budu nejvíce zabírat právy obviněného v rámci jeho výsledku a důsledky s nimi spojenými.

Jak již z dikce § 33 odst. 1 TŘ vyplývá, obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které jsou mu kladeny za vinu, jakož i k důkazům o těchto skutečnostech, není však povinen vypovídat. Možnost obviněného nikterak se nevyjadřovat a tedy nevypovídat, je ústavněprávní pravidlo zakotvené v LZSP (viz výklad v kapitole 2, bod 2.2). Rozhodně nelze z odmítnutí obviněného v trestní věci vypovídat usuzovat závěry o jeho možné vině ani jej nijak jinak sankcionovat.²⁶

Výslech obviněného se řídí určitými pravidly. Nejprve k němu musí být obviněný řádně předvolán ve smyslu § 90 odst. 1 TŘ. Lze tak učinit buď osobně, jako například ústně či prostřednictvím telefonního hovoru, nebo písemně s tím, že obviněnému bude písemnost doručena buďto osobním doručením nebo prostřednictvím pošty do vlastních rukou (§ 64 odst. 1 písm. a) TŘ). Písemné předvolání musí obsahovat identifikační údaje týkající se obviněného, kterými jsou zejména jeho jméno, příjmení, datum narození, místo trvalého nebo přechodného bydliště popřípadě adresa, kterou sám uvedl

²⁵ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20. února 2001, sp. zn. Pl. ÚS 29/2000.

²⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 534.

(§ 63 odst. 2 a § 55 odst. 1 písm. c) TŘ) a případně i další údaje, aby tato osoba nemohla být zaměněna s jinou osobou, dále je třeba v předvolance uvést přesné označení místa výslechu a taktéž i datum a hodinu výslechu. Mezi dalšími údaji v předvolání figurují i označení trestní věci, ve které je obviněný k předmětnému výslechu předvolán, a samozřejmě i poučení o následcích, které nastanou, pokud se obviněný na výslech nedostaví. Procesní možnost předvedení obviněného k výslechu nastává v případě, že se obviněný bez řádné nebo dostatečné omluvy nedostaví a ani zde neexistuje reálná jistota, že by tak učinil po případné další učiněné výzvě. Zákon v § 90 odst. 2 TŘ nabízí i možnost předvedení obviněného bez předchozího doručení předvolání, pokud je tento postup nutný vzhledem k úspěšnému provedení trestního řízení, zejména pokud se obviněný skrývá nebo nemá stálé bydliště. Předvedení nejčastěji provádí policejní orgán, pouze pokud se jedná o předvedení příslušníka ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru v činné službě, vykoná jej velitel nebo náčelník (90 odst. 3 TŘ).²⁷

Závěrem lze tedy konstatovat, že **orgány činné v trestním řízení mají pouze oprávnění zajistit osobní přítomnost obviněného při procesním úkonu uskutečněném za účelem jeho výslechu. Tímto okamžikem však veškerá donucovací pravomoc orgánů činných v trestním řízení končí.**²⁸

Výslech obviněného má přesně určenou konstrukci, která se skládá z úvodního stadia, monologu a dialogu. V úvodním stadiu výslechu se ověřuje totožnost vyslýchaného a vyslýchaný se seznamuje s předmětem výslechu. Mezitím vyslychající navazuje psychologický kontakt mezi ním a vyslýchaným, vyslychající si udělá celistvý obrázek o inteligenci a rozhledu vyslýchané osoby. Vyslychající dále vyplní potřebné údaje do formuláře protokolu o výslechu a vyslýchaného poučí o jeho právech a povinnostech. Poté je dotázán, zda poučení porozuměl, zda vypovídat bude či využije svého práva výpověď odeprít, zda není vázán povinností mlčenlivosti na základě jiného právního předpisu. Poté nastává stadium monologu, tedy souvislá a spontánní výpověď vyslýchaného o skutečnostech, které vyslýchaný vnímal svými smysly. Obviněný se vyjadřuje ke sdělenému obvinění, tedy ke skutečnostem kladeným mu za vinu. Vyslýchaný by se neměl přerušovat, vyslychající orgán by tak měl učinit pouze, pokud vyslýchaný výrazně odbočuje od předmětu výslechu. Na fázi monologu navazuje fáze dialogu, tedy stadium

²⁷ KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav, NOVOTNÝ, František. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 36 - 37.

²⁸ MUSIL, Jan. Princip nemo tenetur. In FENYK, Jaroslav a kol (ed). *Poceta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 78.

otázek a odpovědí, jejíž cílem je doplnit monolog vyslychaného a odstranit případné rozpory v jeho souvislé výpovědi. Je doporučováno klást otázky krátké, jasné a dostatečně srozumitelné, zakázáno je použití otázek kapciózních (předstírání nepravdivých skutečností) a otázek sugestivních (navádí vyslychaného k určité odpovědi).²⁹

Vzor skutečného protokolu i s poučením pro vyslychanou osobu přikládám v příloze č. 2 a 3 této diplomové práce.

2.4.4 *Rekognice*

Zásada zákazu nucení k sebeobviňování se dále váže k institutu rekognice, jinými slovy k zajištění obviněného při rekognici. Rekognice (uvedená v § 104b TŘ) je procesním úkonem směřujícím ke zjišťování totožnosti osoby či věci, kdy poznávající osobě je po předchozím popisování věc či osoba ukázána mezi několika dalšími osobami či věcmi totožného druhu a poznávající osoba ji znovupoznává.³⁰ Přímou v ustanovení trestního řádu je dále uvedeno, že rekognice se koná, je-li pro trestní řízení důležité, aby podezřelý, obviněný nebo svědek poznal osobu nebo věc a určil tím jejich totožnost.

Rekognice je kriminalistický pojem skládající se z reprodukce a znovupoznání. Poznávající osoba má identifikovat osoby nebo věci, které v minulosti cíleně vnímala svými smysly. Poznávající subjekt je schopen vybavit si výrazně menší počet položek, než které je následně ochoten znovupoznat. Znovupoznání se taktéž považuje za speciální druh znovu si vybavení již v paměti uloženého kompletu informací za současného vlivu objektu poznání, který je zdrojem paměťové stopy již uložené v paměti poznávající osoby.³¹

Nyní je důležité si uvědomit, že co se týče osoby podezřelé či již obviněné, je nutno rozlišovat mezi dostavením se k úkonu rekognice a podrobením se rekognici. Podezřelý či obviněný může být donucován k tomu, aby se k úkonu rekognice dostavil a to např. pod pohrůzkou pořádkové pokuty dle § 66 TŘ. Naopak pokud se podrobí rekognici podezřelý nebo obviněný, jedná se o součást jeho výslechu a stejně jako při každé jiné jeho výpovědi, i účast na rekognici jako **osoba poznávající** může odmítnout.³²

²⁹ PORADA, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 250 - 252.

³⁰ ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 412.

³¹ PORADA, Viktor, STRAUSS, Jiří. *Kriminalistické stopy. Teorie, metodologie, praxe*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 115 - 116.

³² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1539.

Problematikou se taktéž zabýval i Ústavní soud České republiky, neboť stěžovatel zejména namítal, že ho orgány činné v trestním řízení o možnosti rekognice se neúčastnit v postavení **osoby poznávané** nijak nepoučili a že tím bylo dotčeno právo stěžovatele na soudní a jinou právní ochranu, konkrétně právo na spravedlivý proces ústavně zakotvené v čl. 36 odst. 1 LZPS. Ústavní soud České republiky se v tomto nálezu zamyslel nad dvěma okruhy typů trestněprávních úkonů, na ty které zahrnují **aktivitu obviněného** (typickým je vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě) a k nimž obviněný v žádném případě nucen být nemůže a na úkony, v nichž je obviněný pouze **pasivním objektem** a k jejichž strpění je možno jej zákonnými prostředky přinutit. Sám Ústavní soud České republiky si byl vědom a v tomto nálezu to taktéž veřejně připustil, že rekognice se ocitá na pomezí mezi „aktivními“ a „pasivními“ úkony v rámci trestního řízení s ohledem na princip nemo tenetur se ipsum accusare. Ústavní soud České republiky uvádí, že je nucen vždy ve svých rozhodnutích vycházet z principu proporcionality mezi právy a hodnotami chráněnými ústavním pořádkem České republiky a institut rekognice považuje za velice účelný důkazní prostředek v rámci trestního řízení jako takového, pokud by se tudíž rekognice ponechala pouze na vůli obviněných, docházelo by k neúnosnému ztížení při vyšetřování trestné činnosti a k ohrožení při zjišťování materiální pravdy dle § 2 odst. 5 TŘ. Pravidlo zákazu nucení k sebeobviňování v trestním řízení rozhodně není bezbřehé, rekognice je úkon, i přes svá specifika, při němž obviněný jako osoba poznávaná jen pasivně strpí poznávací proceduru, nároky kladené na jeho součinnost se pohybují na minimální úrovni. Ústavní soud České republiky se přiklání ke stanovisku, že obviněný je **povinen strpět** účast na rekognici a zákonnými prostředky k této účasti může být i donucován. Z dikce zákona u § 104b **není uvedeno**, že k tomuto úkonu nesmí být obviněný žádným způsobem donucován, policejní orgán nepochybil, neměl povinnost stěžovatele poučit o možnosti neúčastnit se rekognice.³³

Otázkou týkající se nucení k rekognici se zabýval ve své publikaci i doktor Fryšták, který sice připouští, že policejní vyšetřovatelé mají minimální nebo žádné zkušenosti s tím, že by jim obviněný odmítl účastnit se rekognice jako poznávaná osoba, nicméně pokud by se tak někdy stalo, měl by policejní orgán vědět, jak má zareagovat a zda opravdu na toto odmítnutí má obviněný právo. Doktor Fryšták se zamýšlí nad dalšími ustanovením TŘ, aby došel k odpovědi na předmětnou otázku, a uvádí nejprve § 93 TŘ týkající se výslechu obviněného, v němž je uvedeno, že *obviněný je však povinen vždy strpět úkony potřebné k tomu, aby se zjistila jeho totožnost*. V rekognici se samozřejmě zjišťuje totožnost

³³ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. října 2007, sp. zn. III. ÚS 528/06.

poznávané osoby, aby nemohla být zaměněna s jinou osobou, zejména se zjišťují její osobní údaje, nikoliv skutečnost, zda poznávaná osoba nechala na místě činu určité stopy. Můžeme tedy na základě § 93 TŘ bez jakýchkoli pochybností souhlasit s tím, že obviněný v postavení poznávané osoby je povinen účastnit se rekognice? Rozhodně ne, z § 93 TŘ nelze dovozovat povinnost účasti poznávané osoby na rekognici. Stejně tak se jedná i o § 114 TŘ, který upravuje prohlídku těla a jí podobné úkony.

Doktor Fryšták posléze k rozluštění této otázky používá metodu analogie, která je v trestním právu procesním obecně přístupná při zamyšlení se nad ustanoveními upravujícími vyšetřovací pokus a rekonstrukci, kterých se obviněný účastnit nemusí a ani k nim žádným způsobem nemůže být donucován. **Per analogiam lze tedy konstatovat, že ani obviněný v postavení poznávané osoby se rekognice účastnit nemusí.** Ovšem jeho povinností je se k úkonu rekognice dostavit a může do protokolu prohlásit, že se jí odmítá účastnit. Doktor Fryšták dále uvádí, že rekognici lze považovat v případě, že osoba poznávající identifikuje osobu poznávanou, za hlavní impuls pro obžalobu podanou státním zástupcem. Rekognice je způsobilá být dostatečným důkazem svědčícím proti osobě obviněného.³⁴

Já osobně se ztotožňuji s názorem doktora Fryštáka a dovedu si představit, že by do § 104b de lege ferenda mohla být vložena věta, že účast na rekognici může obviněný jako osoba poznávaná odmítnout a k tomuto nemůže být žádným způsobem donucován. Rekognice je stavena na roveň ostatním důkazním prostředkům a není na místě ji něčím odlišovat už z důvodu právní jistoty. Buď by jednotně mohli obvinění odmítat účast na úkonech souvisejících s rekognicí, rekonstrukcí, vyšetřovacím pokusem, nebo naopak mají povinnost ke všem úkonům, které s nimi souvisí. Je sice pravdou, že by to mohlo ztížit práci orgánům činným v trestním řízení, ale velkým nedostatkem rekognice je, že se k osobám poznávajícím přes média stále častěji dostávají podobizny osob podezřelých z trestného činu a dle § 104b TŘ osoba nebo věc, která má být poznána, nesmí být osobám poznávajícím před rekognicí ukázána, tudíž dochází následně k maření tohoto institutu i k námitce neplatnosti takto získaného důkazu, neboť osoby poznávající si lehce vybaví již dříve vnímanou podobiznu přes média a následně při reálné rekognici nevnímají ostatní poznávané osoby.

³⁴ FRYŠTÁK, M. Některé aspekty rekognice v praxi přípravného řízení a povinnost účasti obviněného jako poznávané osoby na ní. *Kriminalistika*, 2004, č. 4. Citováno [20. prosince 2013]. Dostupné na <http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2004/0404/frystak1_info.html>

V § 104b odst. 3 větě třetí TR je uvedena možnost, že pokud má dojít k identifikaci osoby nikoliv dle jejího vzezření, ale podle jejího hlasu, umožní se jí, aby hovořila v libovolném pořadí mezi dalšími osobami s podobnými hlasovými vlastnostmi. Tady již je patrný rozdíl mezi pouhým pasivním postojem jako osoba poznávaná a mezi aktivním hlasovým projevem. Hlas každé fyzické osoby je značně individuální, samozřejmě se hlas může změnit v souvislosti s nynější indispozicí, nemocí či záměrně.³⁵

V nálezu Ústavního soudu České republiky uvedeného výše bylo dále ze záznamu z rekognice zjištěno, že obviněný jako osoba poznávaná byl vyzván policejním orgánem k hlasovému projevu, neboť svědek se domníval, že by byl posléze lépe schopen pachatele identifikovat. Co se týká hlasového projevu, názor Ústavního soudu je, že „*poskytnutí vzorku hlasu pro forenzní srovnání z hlediska zásady nemo tenetur případem hraničním, neboť charakter hlasu je objektivně biologicky daným znakem určité osoby podobně jako např. daktyloskopický otisk*“. **Čili došlo k překročení hranice mezi pasivním strpěním úkonu rekognice a aktivním jednáním obviněného, které je způsobilé jej usvědčit. Policejní orgán tedy může obviněného vyzvat k hlasovému projevu, ale taktéž je povinen obviněného před jeho hlasovým projevem poučit o možnosti toto odmítnout.**³⁶

Pokud bychom se měli zamyslet nad vztahem mezi rekognicí a výsledkem, zcela jistě bychom došli i k názoru, že lze rekognici chápat jako určitý zvláštní typ výsledku. Rekognice i výslech mají mnoho společného, co se obecné roviny týče, avšak ve specifických znacích nalezneme i dosti rozsáhlé a nepřehlédnutelné rozdíly. Jako hlavní společný znak se bezesporu jeví, že oba procesy slouží k poznání relevantních událostí a informací, které se nacházejí uložené hluboko v paměti člověka. Stěžejním odlišujícím znakem pak je rozdílná podstata obou kriminalistických metod. U výsledku je podstatou určité vymezení informace v paměti vyslychaného a její následná reprodukce, u rekognice se však jedná o znovupoznání. Mezi další odlišující znaky patří neopakovatelnost rekognice, pokud je jejím výstupem identifikace objektu, kdežto výslech lze opakovat například za účelem doplnění tvrzení. Rekognicí se docílí získání původního důkazu, výsledkem lze docílit jak původních, tak i odvozených důkazů. U výsledku nám stačí pouhá přítomnost osoby vyslychané,

³⁵ STRAUS, Jiří, SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistická identifikace osob*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 74.

³⁶ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. října 2007, sp. zn. III. ÚS 528/06.

u rekognice se vedle poznávající osoby vyžaduje i přítomnost dalších objektů k rozpoznání a znovupoznání.³⁷

Rekognice musí být řádně zdokumentovaná, jelikož se jedná o neopakovatelný úkon a proto se o ní pořizuje protokol. Kromě obecných náležitostí kladených na protokol v § 55 TŘ, musí dále obsahovat jméno a příjmení osoby poznávající včetně jejího poučení o právech a povinnostech. Dále se do protokolu uvede počet osob poznávaných včetně jejich poučení, případně popis předložených věcí, pokud byly poznávány. V další části protokolu se zapíše popis situace, jakým způsobem byly umístěny předváděné objekty i s číselným označením a celkový průběh provedené rekognice. Poslední část protokolu obsahuje výsledek provedené rekognice, tedy že objekt identifikován byl, nebo naopak žádný objekt identifikován nebyl. K protokolu o rekognici se většinou přikládá i pořízená fotodokumentace. Následně se výsledky rekognice porovnávají s dosud získanými důkazy a s výpovědí poznávající osoby uskutečněné před rekognicí. Čím více identifikujících znaků poznávající osoba popsala, tím je rekognice věrohodnější a použitelnější v řízení před soudem.³⁸

2.4.5 Prohlídka těla

Promítnutí zásady zákazu nucení k sebeobviňování v trestním řízení nalezneme i v ustanovení § 114 TŘ, který obsahuje podmínky prohlídky těla jako dalšího důkazního prostředku, který se použije v případě, že je to nezbytné pro zjištění, zda jsou na těle kohokoliv (tedy i poškozeného či svědka) stopy nebo jiné následky trestného činu. V dalších odstavcích § 114 TŘ najdeme, že pokud je nutno k důkazu provést zkoušku krve či jiné podobné úkony, je tato osoba povinna strpět odběr krve či jiný úkon provedený lékařem nebo jiným zdravotnickým pracovníkem. Odstavec čtvrtý § 114 byl do TŘ vložen novelou provedenou zákonem č. 321/2006 Sb., která umožňuje orgánu činnému v trestním řízení v případě, že úkony uvedené v § 114 odst. 1 až 3 TŘ (prohlídka těla, odběr biologického materiálu a další úkony potřebné ke zjištění totožnosti osoby z místa trestného činu) nelze provést z důvodu **odporu podezřelého či obviněného** a pokud **nejde o odběr krve či jiný podobný úkon spojený se zásahem do tělesné integrity, je orgán činný v trestním řízení**

³⁷ KONRÁD, Zdeněk, VESELÁ, Jitka. *Rekognice*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 31.

³⁸ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk, SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 328 - 329.

oprávněn po předchozí marné výzvě tento odpor překonat. K tomuto překonání odporu podezřelého nebo obviněného potřebuje policejní orgán předchozí souhlas dozorcího státního zástupce, avšak **způsob, jakým lze překonat odpor dotyčné osoby, musí být přiměřený intenzitě odporu.** Co se týká ostatních osob, jako například v případě svědka či poškozeného, byť by se jednalo o úkony uvedené v § 114 odst. 1 až 3 TŘ, nelze jejich odpor překonat, může jim být uložena pouze pořádková pokuta v souladu s § 66 TŘ. Protokol o prohlídce těla příkládám jako přílohu č. 4 v závěrečné fázi diplomové práce.

Pro shrnutí uvedu, že v případě osoby podezřelé či již obviněné z trestného činu, lze její odpor po předchozí marné výzvě překonat a také jí lze uložit pořádkovou pokutu dle § 66 TŘ, oproti tomu v případě svědka či poškozené osoby odpor překonat nelze, nicméně uložení pořádkové pokuty dle § 66 je i zde na místě.³⁹

Nebylo tomu tak vždy. Z počátku byl v rozhodovací praxi Ústavního soudu České republiky patrný jistý příklon k nepřipustnosti ukládání pořádkové pokuty dle § 66 TŘ týkající se odmítnutí spolupráce v případě odebrání pachové stopy nebo biologického vzorku (například vlasů nebo bukalního stěru).

Nejnámější judikát Ústavního soudu České republiky týkající se odmítnutí součinnosti při odebrání pachové stopy a následné nepřipustnosti uložení pořádkové pokuty je z roku 2006. Pro stručné objasnění skutkového stavu věci dodám, že stěžovatel spatřoval svou stížnost v tom, že po vydání usnesení o zahájení trestního stíhání pro trestné činy v něm uvedené jej policejní orgán vyzval, aby ve smyslu § 114 TŘ strpěl sejmutí pachové stopy pro srovnání se stopou, která byla zajištěna na místě spáchání trestného činu. Stěžovatel tento úkon strpět odmítl, přestože byl o možnosti uložení pořádkové pokuty poučen, a tak mu policejní orgán v souladu se zákonem uložil pořádkovou pokutu ve výši 50.000,- Kč.

Stěžovatel namítal s odkazem na dřívější rozhodnutí Ústavního soudu České republiky, že bylo porušeno jeho základní právo nebýt nucen činit nic, co by mohlo zhoršit jeho postavení v rámci předmětného trestního řízení a dále, že z odůvodnění rozhodnutí policejního orgánu nevyplývá, proč mu byla uložena pořádková pokuta v maximální výši, neboť důvody v něm uvedené jsou až příliš stručné. Poté o stížnosti rozhodovala dozorcí státní zástupkyně, která stížnost odmítla jako nedůvodnou a dále uvedla, že obviněný byl povinen strpět sejmutí pachové stopy a o následcích jejímu nevyhovění byl taktéž náležitě

³⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1638.

poučen. Co se týče výše pořádkové pokuty, státní zástupkyně uvedla, že je přímo úměrná významu tohoto důkazu.

Ústavní soud České republiky shledal stížnost stěžovatele jako důvodnou a dal za pravdu stěžovateli, který nesměl být nucen pod pohrůzkou pořádkové pokuty k tomu, aby v konečném důsledku byl součástí opatření důkazu, který může být použit proti němu, citují doslova „*Ústavní soud dovozuje, že tím byl založen ústavně nepřijatelný způsob vynucování součinnosti stěžovatele, a to na základě takové interpretace trestního řádu, která ponechává mimo pozornost výše zmiňované kautely obsažené v Listině základních práv a svobod a ve výše uvedených mezinárodních smlouvách. Předmětná ustanovení měla být interpretována ústavně konformním způsobem, tj. tak, aby nedocházelo k porušování zákazu sebeobviňování. Uložení pořádkové pokuty tak bylo v dané věci protiústavní, a bylo tedy povinností příslušného státního orgánu toto pochybení napravit zrušením rozhodnutí, jímž byla uložena.*⁴⁰

Další nálezn Ústavního soudu České republiky se týkal ústavní stížnosti stěžovatele, který policejnímu orgánu odmítl podrobit se odběru vzorku vlasů a bukálního stěru za účelem analýzy DNA, načež mu policejní orgán v usnesení uložil pořádkovou pokutu ve výši 15.000,- Kč. Ústavní soud České republiky v tomto nálezu opět argumentoval důvody, které vyjádřil již v nálezu, který jsem uvedla výše. Zde však stojí za zmínku zcela odlišné stanovisko soudce Ústavního soudu České republiky, profesora Jana Musila.

Profesor Musil nesouhlasí s odůvodněním tohoto nálezu předně z důvodu, že § 114 odst. 2 TŘ ukládá obviněnému povinnost **strpět** odběr jeho biologického materiálu, pokud takový odběr není nebezpečný pro jeho zdraví. Profesor Musil dále dodává, že pravidlo *nemo tenetur* je třeba vždy vykládat tak, že **je zakázáno nucení k jednání aktivnímu**, jímž by mohl obviněný sám aktivně přispívat k vlastnímu usvědčení. Odběr vzorku vlasů, kdy se dotyčnému odstříhne opravdu malý vzorek, nebo bukální stěr spočívající v setření ústní dutiny sterilním tamponem jsou metody, které nejsou spojeny s žádnou bolestí a rozhodně nejsou nebezpečné pro zdraví osob, které se těmto úkonům podrobí. Tyto úkony trvají pouhých pár vteřin a ani fyzicky ani psychicky nijak nezatěžují osobu podrobující se takovýmto úkonům, proto lze strpění těchto úkonů vynucovat bez možného ohrožení zásady zákazu nucení k sebeobviňování v rámci trestního řízení.

Závěrem profesor Musil konstatuje: „*Pravidlo nemo tenetur se ipsum accusare pokládám za jeden z fundamentálních principů trestního procesu v demokratickém právním*

⁴⁰ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 22. února 2006, sp. zn. I. ÚS 671/05.

státě. Ani toto **pravidlo však není bezbřehé** a neposkytuje obviněnému absolutní ochranu; zejména toto pravidlo nezakazuje, aby orgány činné v trestním řízení donucovaly obviněného k pasivnímu strpění důkazních úkonů. Při posuzování toho, jaký stupeň ústavněprávní ochrany poskytnout tomuto principu, je třeba zvažovat také obecný zájem společnosti na efektivním výkonu trestní spravedlnosti. **Excesivní výklad principu nemo tenetur by mohl vést k paralyzování účinného potírání kriminality.** Ochrana společnosti před kriminalitou ospravedlňuje požadavek, aby obviněný strpěl některá přiměřená omezení a aby byl k takovému strpění důkazních úkonů přiměřeně donucován. Takovéto donucení (v našem případě uložení pořádkové pokuty) není porušením ústavních práv a svobod.“⁴¹

Plně souhlasím s názorem profesora Musila, protože i když se kriminalistické metody neustále zlepšují, zdokonalují a posouvají dopředu, nelze poskytovat obviněným co nejširší možnosti vyšetřovací a další procesní úkony prováděné orgány činnými v trestním řízení odmítat a nemít z toho žádný postih, zejména samozřejmě co se týká “pasivních“ úkonů, kdy obviněný pouze umožní vyšetřovatelům odebrání vzorku z dutiny ústní pro bukalní stěr, nebo si nechá odstříhnout vzorek vlasů.

Změna v ustálené rozhodovací praxi Ústavního soudu nastala vydáním stanoviska pléna Ústavního soudu České republiky v listopadu 2010. Opět se jednalo o uložení pořádkové pokuty ve výši 15.000,- Kč policejním orgánem za odmítnutí strpění odběru pachové stopy. Ústavní soud České republiky sám v úvodu dodává, že došlo k výraznému odklonu od jeho dosavadní rozhodovací činnosti a stávajícího jednotného názoru. Ústavní soud České republiky se přiklání k odlišnému stanovisku profesora Musila nastíněném výše a k rozhodovací praxi ESLP, o které bude pojednáno dále. Důkazy získané na podkladě § 114 TR patří do kategorie těch důkazů, které více či méně existují nezávisle na vůli podezřelého nebo obviněného, tedy takové, které lze získat i s pomocí zákonného donucení bez možnosti porušení pravidla zákazu nucení k sebeobviňování. Tyto úkony podezřelý či obviněný pouze snáší, neboli strpí zajištění již existujícího. Tělo podezřelého či obviněného je pouhým pasivním objektem ohledání bez jakékoliv aktivní spolupráce z jeho strany. Dostavit se na úkon a strpět ho rozhodně nelze považovat za aktivní součinnost ze strany obviněného (podezřelého). Co se týče předmětného sejmutí vzorku pachu ke srovnání či bukalního stěru, tak to je prováděno „několikaminutovým přiložením pachového snímače k tělu obviněného (podezřelého). Odběr vzorku vlasů se provádí odstřížením malé kštice vlasů, bukalní stěr spočívá v setření povrchu vnitřní plochy ústní dutiny tamponem ze sterilní

⁴¹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23. května 2007, sp. zn. III. ÚS 655/06.

normalizované odběrové soupravy, přičemž není nutné dotčené osobě otvírat ústa, ale pouze postačí odchlípení spodního rtu, který je následně z vnitřní strany setřen.“

Ovšem i zde nalezneme odlišné stanovisko tehdejší ústavní soudkyně Elišky Wagnerové, která se s uvedeným stanoviskem pléna Ústavního soudu České republiky neztotožňuje a uvádí k tomu své důvody. Hlavním důvodem k jejímu odmítavému stanovisku je, že doktorka Wagnerová nesouhlasí s komplexním označením pro úkony provedené na základě § 114 TŘ za úkony schvalované v ústavněprávní rovině a proto na ně nemůžeme údajně pohlížet jako na úkony, kterými by byl podezřelý nebo obviněný nucen k zakázanému sebeobviňování. Doktorka Wagnerová považuje za nedostatečné, ba dokonce irelevantní, posouzení věci z hlediska zkoumání míry intenzity zásahu do integrity podrobující se osoby a dále to, že při provádění úkonů na základě § 114 TŘ není vyžadována aktivní spolupráce podrobující se osoby, nýbrž to, že tato osoba je povinna provedení těchto úkonů strpět.

Za stěžejní považuje doktorka Wagnerová postavení této osoby v samotném trestním řízení, v němž se má tomuto úkonu podrobit, existenci procesních záruk, neexistenci zákonem vymezeného účelu, pro který má být úkon použit a dobu, po kterou lze uchovávat výsledky těchto úkonů v rámci policejní databáze. Všechny úkony činěné dle § 114 TŘ musí být přiměřené k závažnosti podezření, obvinění a k výsledné hodnotě poznání, **protože pouze míra důvodnosti podezření podrobující se osoby a závažnost trestného činu je tou jednotkou, která může zdůvodnit zásah do základních práv.** Je dále třeba rozlišovat velice odlišné postavení podezřelého a obviněného, protože podezřelý ještě nemá tolik prostředků k tomu, aby se mohl bránit. Každý případ je individuální a proto nelze plošně omezovat základní právo na osobní soukromí. Doktorka Wagnerová rovněž kritizuje vytváření databází DNA „*kteřé kvůli dnes přijatému stanovisku mohou obsahovat i údaje o osobách, jež se nikdy žádné trestné činnosti nedopustily a měly třeba jen smůlu, že byly v určitý okamžik na nesprávném místě. Jejich DNA bude následně navždy v databázi uložena.*“⁴²

⁴² Stanovisko pléna Ústavního soudu České republiky ze dne 30. listopadu 2010, sp. zn. Pl. ÚS 30/10.

3 Problematické kauzy

V této kapitole chci nastínit aktuální problémy, které se potýkají s protichůdnými názory a jsou v poslední době hojně diskutovány nejen právníkou obcí, ale i laická veřejnost je značně znepokojena a postrádá právní jistotu.

3.1 Národní databáze DNA

Národní databáze DNA je bezesporu kontroverzním tématem za poslední roky. Nejprve k samotnému vzniku této metody. Identifikace osob pomocí DNA, jinak kyseliny deoxyribonukleové, při existenci srovnávacího materiálu a dodržení všech pravidel pro zacházení s touto genetickou informací je naprosto neomylné. Když se dotýkáme nejrůznějších předmětů, zanecháváme na nich své genetické stopy (kousky kůže, kapky krve, kapky potu atd.). Poprvé byla tato metoda použita v roce 1987 k usvědčení sériového vraha. K identifikaci člověka postačí množství DNA, které odpovídá 50 pikogramům, přičemž 1 pikogram je 0.0000000000001 g, a v jedné buňce lidského těla je obsažena DNA odpovídající asi 6 pikogramům. K identifikaci osob policie nepoužívá kompletní vzorec DNA, to by ani vzhledem k jeho složitosti nebylo možné, ale tzv. DNA profil, který je skládkou hodnot, které jsou v laboratoři odečteny z variabilních úseků DNA. Metoda DNA se těšila velkému zájmu zejména ze strany policie a začalo se uvažovat o zřízení databází, do kterých je možno uložit dostupné vzorky DNA pro srovnávání. První národní databáze DNA na světě vznikla ve Velké Británii roku 1997. Americká FBI vymyslela nyní nejrozšířenější a nejpoužívanější databázový systém CODIS (Combined DNA Analysis System) pro porovnání jednotlivých profilů zařazených v databázích pro kriminalistické expertízy.

V České republice byla poprvé tato metoda využita až v roce 1992 a jelikož se používala čím dál častěji, vznikaly i u nás úvahy o celostátní databázi DNA, která nakonec vznikla v roce 2002. Národní databáze DNA je policejní a informační systém obsahující identifikační údaje, dále je zde možné registrovat, uchovávat a zejména porovnávat genetické profily osob získané na místech, na kterých došlo k trestným činům, které dosud nebyly objasněny, osob odsouzených pro spáchání zvlášť závažných trestných činů nebo proti kterým bylo vedeno trestní stíhání pro pravděpodobné spáchání zvlášť závažných trestných činů (osoby podezřelé), osob obviněných ze spáchání trestného činu, profily mrtvol

a kosterních nálezů bez známé totožnosti.⁴³ Žádný právní předpis neumožňuje, aby Policie ČR odebírala biologický materiál **všem podezřelým nebo obviněným osobám**. Vzhledem k § 114 odst. 2 TŘ, v němž je uveden slovní obrat „osoba, o kterou jde“, může dojít k zařazení do Národní databáze DNA i například osoby poškozené či svědka. Tyto profily se však v databázi natrvalo neukládají, slouží pouze k porovnání v rámci výše zmíněného systému CODIS.⁴⁴

A nyní problémy s odebráním a uchováním informace DNA v této databázi. V poslední době mediálně sledovaný případ muže, proti kterému bylo v lednu roku 2011 zahájeno trestní stíhání pro podezření ze spáchání trestného činu podvodu. Avšak za měsíc státní zástupce vzal obžalobu zpět. Poté mu však z neznámých důvodů na policejní stanici odebrali bukální stěr a jeho genetická informace putovala do této Národní databáze DNA. Muže zastupovalo občanské sdružení Iuridicum Remedium, které se obrátilo na Úřad pro ochranu osobních údajů, protože mělo důvodně za to, že mu byl vzorek DNA odebrán neoprávněně. Úřad pro ochranu osobních údajů jim dal za pravdu, Policie ČR porušila § 9 zákona o ochraně osobních údajů, v němž jsou uvedeny podmínky zpracování citlivých údajů. Dle pokynu tehdejšího policejního prezidenta Petra Lessyho z října 2011 se plošně odebírá bukální stěr všem obviněným z úmyslných trestných činů, bez ohledu na jejich závažnost.⁴⁵

Také tehdejší ombudsman Otakar Motejl v roce 2008 oznámil, že některým odsouzeným i obviněným byly odebrány biologické vzorky v rozporu se zákonem. Také poukazoval na to, že Národní databáze DNA nemá oporu v žádném právním předpise. Do budoucna by se mělo právním předpisem ošetřit fungování Národní databáze DNA, nelze ji provozovat na základě interního pokynu Policie ČR. Ombudsman se domníval, že hrozí, že již odebrané biologické materiály nebudou moci být v trestních řízeních uplatněny, neboť již jejich pořízení bylo nezákonné a vzorky DNA by měly být z databáze ihned smazány, pokud je trestní řízení, ke kterému byly použity a určeny, již ukončeno a věc je vyřízena.⁴⁶

V poměrně čerstvém rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. února 2013, soud řešil skutkové okolnosti případu, které se týkaly toho, že ve věznicí Praha – Pankrác došlo

⁴³ ŠIMKOVÁ, Radka. Legislativní problémy Národní databáze DNA. *Kriminalistika*, 2003, roč. XXXVI, č. 3, s. 178 - 180.

⁴⁴ FOLDYNA, Jan. *Databáze DNA*. [online]. Uoou.cz, únor 2007 [cit. 31. ledna 2014]. Dostupné na <<http://www.uoou.cz/databaze-dna/ds-2479/p1=2479&archiv=1>>.

⁴⁵ PÁLKOVÁ, Šárka. *Boj o uchování DNA. Úřad se zastal muže proti postupu policie*. [online]. Lidovky.cz, 30. ledna 2013 [cit. 31. ledna 2014]. Dostupné na <http://www.lidovky.cz/nebyl-z-niceho-obvinen-presto-mu-odebrali-dna-nepravem-rekl-uou-p85-/zpravy-domov.aspx?c=A130129_160931_in_domov_spa>.

⁴⁶ ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Motejl: Některým vězňům byla DNA odebrána nezákonně*. [online]. iDnes.cz, 6. února 2008 [cit. 31. ledna 2014]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/motejl-nekterym-veznum-byla-dna-odebrana-nezakonne-fxk-/domaci.aspx?c=A080206_103813_domaci_ban>.

k odběru biologického materiálu dovolatele, konkrétně došlo k bukálnímu stěru z ústní dutiny příslušníky Policie ČR s ohledem na Rozkaz policejního prezidenta k provádění dodatečných identifikačních úkonů pod č. 60 z 2. května 2007 (dále jen „Rozkaz“), který navazuje s konkrétně uvedenými pokyny pro uchovávání takto odebraných biologických vzorků na Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 29. května 20012 o naplňování, provozování a využívání Národní databáze DNA (dále jen „Pokyn“). Dovolatel se poté na základě zprávy o šetření Veřejného ochránce práv ze dne 29. srpna 2007 dozvěděl, že postup příslušníků Policie ČR byl nesprávný (dále jen „Zpráva“).

Ve své Zprávě se veřejný ochránce práv domnívá, že hromadné odebírání biologických vzorků ve věznicích v České republice na základě výše uvedeného pokynu nebylo provedeno v souladu se zákonem o Polici České republiky (viz článek v předchozím odstavci). Svou domněnku ombudsman uvádí s ohledem na nedostatečné a nesprávné poučení o možnosti překonání odporu v případě, že k odběru biologického materiálu nedojde dobrovolnou cestou. Soudy prvního a druhého stupně akceptovaly, že při odběru biologického materiálu došlo k nesprávnému úřednímu postupu příslušníků Policie ČR, jelikož jak Pokyn, tak i Rozkaz policejního prezidenta přesahují rámce zákonných ustanovení, protože policisté neměli oprávnění odebrat biologický materiál, když dovolatel s takovým odběrem nesouhlasil. Odběr biologického materiálu byl proveden pod pohrůzkou bezprostředního násilí a takovéto chování dovolatel pocíťoval jako ponižující se zásahem do jeho osobní integrity.

Nejvyšší soud České republiky ve své závěrečné argumentaci upřesňuje, že při bukálním stěru z dutiny ústní nedochází k žádnému ponižující zacházení, které by porušilo čl. 7 odst. 2 LZPS (absolutní ochrana práva nebýt podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu) či čl. 3 EÚLP. Příslušníci Policie ČR provedli odebrání biologického materiálu **pouze jednou a jejich cílem nebylo dovolatele jakkoliv ponižovat**. Nejvyšší soud České republiky připouští, že byl uskutečněn zásah do základního práva dovolatele na soukromí, který nachází své opodstatnění v čl. 10 odst. 2 Ústavy České republiky a v čl. 8 odst. 2 EÚLP, ale ve zcela minimálním rozsahu.⁴⁷

Soud dále apeluje na tři testy, které nám zodpoví, zda byl zásah v pořádku po právní stránce. Nejprve je třeba posoudit, zda byl zásah zákonný (test legality), který byl vymezen v rozhodnutí ESLP ve věci *Sanoma Uitgevers B. V. vs. Nizozemsko*, a to tak, že vnitrostátní právo musí přesně, jasně a bez pochybností definovat rozsah a způsob výkonu diskreční

⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. února 2013, sp. zn. 30 Cdo 2778/2011.

pravomoci, která je svěřena orgánům činným v trestním řízení. Dalším testem je test legitimacy, který nám napoví, zda zákonný zásah sledoval materiálně i formálně zákonitý cíl.⁴⁸ Posledním testem k oprávněnosti zásahu je test nezbytnosti, jinými slovy test přiměřenosti. Podrobnou definici nalezneme v rozhodnutí ESLP Olsson vs. Švédsko, kdy ESLP vyslovil, že od výkladu pojmu nezbytnosti (přiměřenosti) je vyžadováno, aby zásah byl v ohraničených mezích naléhavé společenské potřeby a byl přiměřený zákonitému cíli, který sleduje.⁴⁹ Pokud tedy zásah orgánů činných v trestním řízení nesplňuje byť jen jeden výše uvedený test, došlo při získávání biologického materiálu k porušení práva dovozatele na soukromí chráněné čl. 8 odst. 1 EÚLP a čl. 10 odst. 2 LZPS.⁵⁰

3.2 *Výpověď policisty v postavení svědka*

Toto téma se znovu probíralo a bylo hojně diskutováno v médiích na začátku roku 2014. Jedná se o situace, kdy policista, který je zrovna ve službě, nemůže v následujícím trestním řízení být v postavení svědka a jeho výpověď by byla pro toto řízení absolutně nepoužitelná, ovšem zcela opačná situace je, když je policista v civilu, tedy mimo službu, postavení svědka v trestním řízení nabývá. Nad nynější situaci, kterou způsobilo rozhodnutí Ústavního soudu a následně i rozhodnutí Nejvyššího soudu, se pozastavuje i nynější nejvyšší státní zástupce JUDr. Pavel Zeman, který pro webový zpravodajský server uvedl: „Dostáváme se do velice bizarní situace, kdy jsme orgánům činným v trestním řízení, které primárně mají chránit společnost, svěřili pravomoci hlídat určená pravidla, ale v okamžiku, kdy potřebujeme něco dokázat, tak těm orgánům a priori nevěříme.“⁵¹

Oním rozhodnutím Ústavního soudu byl nálezn ze dne 3. listopadu 2004. Stěžovatel se dostavil na oddělení služby kriminální policie, kde policistům sdělil, že spáchal trestný čin. Policisté o jeho sdělení sepsali úřední záznam a úřední záznam o podaném vysvětlení v souladu s § 158 odst. 3 a 4 TŘ. O čtyři hodiny později mu bylo sděleno obvinění pro trestný čin vraždy. Poté stěžovatel využil svého práva nevypovídat, přičemž v posledním slovu uvedl, že trestný čin nespáchal. Ústavní soud České republiky následně rozsudek Vrchního soudu v Olomouci, který jej uznal vinným z trestného činu vraždy, zrušil a muže osvobodil.

⁴⁸ Rozhodnutí ve věci Sanoma Uitgevers B. V. vs. Nizozemsko ze dne 14. září 2010 (č. 38224/03).

⁴⁹ Rozhodnutí ve věci Olsson vs. Švédsko ze dne 24. března 1998 (č. 10465/83).

⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2013, sp. zn. 30 Cdo 2778/2011.

⁵¹ VACULÍK, Radim. *Policista ve službě, který vidí zločin, nemůže vypovídat jako svědek* [online]. Novinky.cz, 4. února 2014 [cit. 10. února 2014]. Dostupné na <<http://novinky.cz/krimi/326517-policista-ve-sluzbe-ktery-vidi-zlocin-nemuze-vypovidat-jako-svedek.html>>.

V odůvodnění nálezu Ústavní soud České republiky posuzuje tyto dva úřední záznamy. Úřední záznam o podaném vysvětlení byl v době rozhodování soudu považován za absolutně neúčinný důkaz v řízení před soudem dle § 158 odst. 4 TŘ. Ovšem předmětem zkoumání zůstává úřední záznam, který sepsali policisté ještě před úředním záznamem o podaném vysvětlení. Z povahy konkrétní věci byl tento úřední záznam sepsán a následně doplněn do spisu. Činnost policistů při sepsu tohoto úředního záznamu Ústavní soud České republiky považuje jako přijímání oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že trestný čin byl spáchán a dále opatřování podkladů k prověření identifikace oznamovatele trestného činu atd. Procesně použitelným důkazem pro trestní řízení byla až výpověď stěžovatele po sdělení obvinění, tedy po doručení opisu usnesení o zahájení trestního stíhání v souladu s § 160 odst. 1 a 2 TŘ. V této situaci již byl stěžovatel poučen o jeho procesních právech a povinnostech a měl možnost porady se svým obhájcem. Absence výpovědi stěžovatele po sdělení obvinění byla nahrazena výpovědi policistů, kteří byli vyslechnuti jako svědkové k obsahu prvního oznámení stěžovatele, tedy ještě předtím, než bylo trestní stíhání vůči stěžovateli zahájeno. Ústavní soud České republiky dále dodává, že za doznání se všemi důsledky, které z něj plynou, lze považovat až přiznání viny po doručení opisu usnesení o zahájení trestního stíhání, tedy až po sdělení obvinění při výslechu orgány činnými v trestním řízení. Výpovědi policistů byly v konečném důsledku zásahem do práva na spravedlivý proces garantovaném jak ústavním pořádkem České republiky, tak i mezinárodními úmluvami v rámci suverénních států.⁵²

Dalším typem výpovědi policistů jako svědků se zabýval Nejvyšší soud České republiky ve svém rozhodnutí z 27. března 2012. Obviněný jako účastník dopravní nehody zranil cyklistu a bez poskytnutí pomoci cyklistovi z místa nehody ujel. V odvolacím řízení se obviněný dále bránil, že vozidlo neřídil, tudíž žádnou účast na nehodě nepocítuje a poukazoval na fakt, že jej usvědčilo pouze jeho vlastní prohlášení učiněné před policisty, kteří na místě zasahovali v rámci šetření předmětné dopravní nehody, přičemž nebyl předem poučen o svých procesních právech a povinnostech. V odvolacím řízení dále namítal, že policisté ve svých následných svědeckých výpovědích jeho prohlášení značně pozměnili.

Nejvyšší soud České republiky shledal dovolání důvodným a opět konstatoval, že nikdo nemá povinnost sám sebe obviňovat z trestného činu. Prohlášení se sebeobviňujícím účinkem, které jsou vysloveny před orgány veřejné moci, mohou být v trestním stíhání považovány

⁵² Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 3. listopadu 2004, sp. zn. II. ÚS 268/03.

za usvědčující důkaz pouze tehdy, pokud jej učinila osoba v procesním postavení obviněného v souladu s ustanovením § 160 odst. 1 TŘ a byla taktéž v postavení obviněného vyslechnuta dle § 91 a následujících TŘ. Pokud by některá z uvedených zákonných podmínek chyběla, nelze ji zhojit tím, že se jako důkaz proti obviněnému použijí výpovědi policistů, kteří bezprostředně po činu na místě prováděli zásah. Policisté mohli sepsat úřední záznam o podaném vysvětlení dle § 158 odst. 5 TŘ. Nynější § 158 TŘ ve svém šestém odstavci dovoluje použití úředního záznamu o podaném vysvětlení v řízení před soudem jako důkaz se souhlasem obžalovaného a zároveň i státního zástupce na základě § 211 odst. 6 TŘ.⁵³

Jako poslední ukázkou volím rozhodnutí Nejvyššího soudu z října 2012. Stěžovatelka byla rozsudkem Krajského soudu v Ostravě – pobočkou v Olomouci uznána vinnou pokusem trestného činu vraždy dle § 21 odst. 1 TZ, § 140 odst. 1 TZ a odsouzena. Stěžovatelka ve svém dovolání uvádí, že byla odsouzena na základě absolutně neúčinných důkazů, kterými byly výpovědi zasahujících policistů na místě činu, kde je přivolal sám poškozený po utrpených bodnořezných poranění hrudního koše a při dotazu policistů, co se stalo a kdo mu tato zranění způsobil, poškozený odvětil, že vše má na svědomí jeho družka, tedy stěžovatelka. Poté však poškozený jak v přípravném řízení, tak u hlavního líčení využil svého práva nevypovídat vzhledem k procesnímu postavení druha stěžovatelky. Vinu stěžovatelky soudy dovodily ze svědeckých výpovědí zaměstnanců záchranné služby a přítomných policistů, kteří na místě činu zasahovali. Tito všichni shodně vypovídali, že poškozený poukazoval na svou družku, která mu zranění měla způsobit. Výsledky pracovníků záchranné služby byly v řízení způsobilým důkazem, neboť povinnost mlčenlivosti je u nich prolomena oznamovací povinností v souvislosti s § 368 TZ. Odlišná situace je u výpovědí policistů zasahujících na místě bezprostředně po činu. Dotazování poškozeného se odehrálo ještě před zahájením trestního stíhání a jako takové mělo povahu úředního záznamu o podaném vysvětlení dle § 158 odst. 5 TŘ (znění § účinného v době spáchání trestného činu). Ten by však následně nemohl být použit jako účinný důkaz.⁵⁴

Výsledek těchto všech rozhodnutí je totožný. Jelikož ne zrovna málo obviněných takto uniklo spravedlivému potrestání, nad kontroverzní rozhodovací praxí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu začali polemizovat současný ministr vnitra Milan Chovanec, ministryně spravedlnosti profesorka Helena Válková, nejvyšší státní zástupce doktor Pavel Zeman a vrchní státní zástupkyně v Praze doktorka Lenka Bradáčová. Všichni uvedení jsou toho

⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. března 2012, sp. zn. 7 Tdo 347/2012.

⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3. října 2012, sp. zn. 7 Tdo 1116/2012.

názoru, že policisté, kteří na místo činu dorazí jako úplně první, se od pachatelů či od poškozených dozvídají často zcela zásadní informace ohledně spáchaného trestného činu. Ministryně spravedlnosti požaduje změnu trestního řádu v rámci celostní reformy celého trestního řízení v dohledu následujících dvou let, aby se problémy nejen v této souvislosti zcela vytratily.⁵⁵

Úřední záznam o podaném vysvětlení podle § 158 odstavce 6 TŘ pro ilustraci přikládám jako přílohu č. 1 této diplomové práce.

3.3 Spolupracující obviněný

Institut spolupracujícího obviněného byl do trestního řádu zaveden novelou, konkrétně se jednalo o zákon č. 41/2009 Sb. o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku, s účinností od 1. ledna 2010. Tento poměrně nový institut je upraven primárně v § 178a TŘ, kde se mu věnují hned tři odstavce. Jako spolupracující je státním zástupcem označen obviněný, který v trestním řízení o zločinu, státnímu zástupci označí skutečnosti významné pro objasnění zločinu spáchaném organizovanou zločineckou skupinou a slíbí vypovídat skutečnosti úplně a pravdivě jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem, k činu se dozná bez pochybností, že tak učinil svobodně, vážně a určitě, a souhlasí s tím, aby byl jako spolupracující obviněný označen. S tímto institutem souvisí i § 39 odst. 1 TZ, v němž je upraveno stanovení druhu a výměru trestu, tedy soudní individualizace trestu související s rovnováhou konkrétních okolností případu a konečné sankce. Pojem spolupracujícího obviněného považujeme jako velice významný prostředek boje se stále rozšiřující se organizovanou kriminalitou. Setkáváme se s ním i v souvislosti s demonstrativním výčtem polehčujících okolností při ukládání trestů s konkrétním vymezením v § 41 písm. m) TZ.⁵⁶

U spolupracujícího obviněného může soud i upustit od potrestání zcela podle § 46 odst. 2 TZ za podmínek blíže specifikovaných v zákonném ustanovení jiného právního předpisu - TŘ, přičemž významným článkem je zde státní zástupce, který tento postup navrhne už v obžalobě proti spolupracujícímu obviněnému, lze taktéž i upustit od potrestání s dohledem dle § 48 TZ, či trest mimořádně snížit podle § 58 odst. 4 TZ, přičemž soud

⁵⁵ VACULÍK, Radim. *Ministry verdikt Nejvyššího soudu vyděsil*. [online]. Novinky.cz, 3. února 2014 [cit. 12. února 2014]. Dostupné na <<http://novinky.cz/domaci/326392-ministry-verdikt-nejvyssiho-soudu-vydesil.html>>.

⁵⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 560-562.

vezme v úvahu povahu trestného činu, kterou spolupracující obviněný uvedl svém doznání, v poměru k zvlášť závažnému zločinu spáchaném organizovanou skupinou (či v její prospěch), dokonání takového zvlášť závažného zločinu dopomohl zabránit nebo přispěl významným dílem k jeho rozluštění, dále osobu spolupracujícího obviněného a další okolnosti vždy individuálního případu.⁵⁷

Nyní již k problematice spolupracujícího obviněného ve vztahu k zásadě zákazu nucení k sebeobviňování v trestním řízení. Tomuto tématu se ve svém článku věnoval i JUDr. Alexander Nett. Pokud se vede trestní řízení o zvlášť závažném zločinu, který spáchali obvinění jako členové organizované zločinecké skupiny či v její prospěch, má policejní orgán povinnost každého z nich poučit o institutu spolupracujícího obviněného a o benefitech z tohoto institutu plynoucích. Každý z obviněných se tak může svobodně rozhodnout, zda s nabídkou hodlá souhlasit a chce být takto označen jak v obžalobě státního zástupce, tak i v následujícím soudním řízení. Komplikovanou vyvstane situace, kdy se více než jeden obviněný rozhodne pro označení jako spolupracující obviněný a jejich výpovědi a doznání se v hrubých rysech odlišují, ale oba přece prohlašují, že jejich výpověď je založená na pravdě a úplnosti a že na jejich straně došlo k naplnění všech podmínek uvedených v § 178a TŘ. Jako další komplikace se jeví, v jakém rozsahu poučit spolupracujícího obviněného. Dr. Nett se domnívá, že by potenciálnímu spolupracujícímu obviněnému měl být sdělen § 178a TŘ, který obsahuje podmínky institutu, taktéž by měl být poučen o § 58 odst. 4 TZ (mimořádné snížení trestu odnětí svobody) a o § 41 písm. m) TZ (polehčující okolnost pro ukládání trestů). S ohledem na výše uvedené je poté potenciálnímu spolupracujícímu obviněnému stanovena policejním orgánem lhůta na rozmyšlení a splnění podmínek dle § 178a TŘ.

Poté, co se obviněný rozhodne, že tohoto institutu využije, musí o tomto požadavku informovat státního zástupce v rámci podání, podnětu či žádosti, která směřuje k tomu, že chce být označen v trestním řízení jako spolupracující obviněný. Jako další možnost se naskýtá, když se obviněný ihned při svém výslechu před policejním orgánem rozhodne být označen jako spolupracující obviněný a požaduje, aby byl protokol o výslechu, včetně požadavku být posuzován jako spolupracující obviněný, dodán dozoruujícímu státnímu zástupci. Tento podnět může být podáním dle § 59 odst. 1 TŘ a může se jednat o důkaz listinné podoby v souladu s § 112 odst. 2 TŘ. Další otázkou může být, jak vyhodnotit stav, kdy se bude lišit obsah podání potenciálního spolupracujícího obviněného a jeho následně

⁵⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 395-396.

provedený výslech státním zástupcem. Dr. Nett jej řeší jako situaci, kdy spolupracující obviněný poruší podmínku uvedenou v § 178a odst. 1 písm. a) TŘ, tedy podmínku poskytnutí úplné a pravdivé výpovědi jak v rámci řízení přípravného, tak i v řízení před soudem.⁵⁸

Významně se touto problematikou zabývá ve svém příspěvku i JUDr. Alena Kristková. Doktorka argumentuje nerovnováhou mezi výhodami označení spolupracujícího obviněného a povinnostmi jako obviněný, jelikož jeho výpověď jako spolupracující obviněný jej může ohrozit na životě a zdraví a toto riziko je vykoupeno mimořádným snížením trestu, polehčující okolností či upuštěním od potrestání. Tato situace vyúsťuje k prosazení zásady oportunity na úkor zásady legality, protože přece převažuje veřejný zájem celé společnosti na potrestání pachatelů organizované skupiny před potrestáním jedince. Princip zákazu nucení k sebeobviňování v celém trestním řízení je napadán tím, že na obviněného je vyvíjen nátlak s příslibem nižšího trestu či dokonce s upuštěním od potrestání.

Navíc zde musíme počítat s faktem, že státní zástupce nakonec usoudí, že výpověď potencionálního spolupracujícího obviněného neměla žádný zásadní význam pro odhalení zvláště závažného zločinu spáchaného organizovanou skupinou a tak jej státní zástupce ani takto neoznačí v obžalobě a tedy žádné přislíbené benefity obviněnému plynout nebudou. Obviněný tedy v naději vidiny nižšího nebo žádného trestu spolupracuje se státním zástupcem, státní zástupce postupuje s cílem získat od něj informace důležité pro trestní řízení. Avšak i když obviněný splní všechny podmínky uvedené v § 178a TŘ, státní zástupce nemá žádnou povinnost jej i přesto jako spolupracujícího obviněného označit. Jako potencionální řešení situace vidí doktorka Kristková postup, kdy by státní zástupce o označení za spolupracujícího obviněného rozhodoval usnesením s dostatečným odůvodněním, proti kterému by byla přípustná stížnost.⁵⁹

Spolupracující obviněný je užitečným institutem pro potírání organizované kriminality, která se nebezpečně rozšiřuje po celém světě, ale dle mého názoru by státní zástupce opravdu neměl mít k dispozici přílišnou rozhodovací volnost při určování, zda obviněného jako spolupracujícího obviněného finálně v obžalobě označí nebo ne. Netuším, jak často se

⁵⁸ NETT, Alexander. Spolupracující obviněný, přínosy a rizika nové právní úpravy. In *Dny práva – 2010 – Days of Law*, 4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity. 1. vydání Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 123-125.

⁵⁹ KRISTKOVÁ, Alena. Nové instituty inspirované common law v českém trestním řízení. In *Dny práva 12 – Days of Law 2012*, 6. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity. 1. vydání Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 1523-1524.

v praktickém životě stane, že si označení spolupracujícího obviněného státní zástupci rozmyslí bez jakéhokoliv sankcionování, ale byť by se tak jednalo i jen v jednom jediném případě, nesvědčí to o příliš loajálním přístupu ze strany státního zastupitelství, protože na základě informací získaných od potencionálního spolupracujícího obviněného často dochází, když ne k vyřešení trestného činu, tak alespoň k posunu vyšetřování správným směrem.

4 Pohled na tuto zásadu z hlediska judikatury komunitárního práva

Rozhodovací praxe soudů na komunitární úrovni bezesporu patří mezi hlavní inspirativní vodítka pro rozhodování vnitrostátních soudů. V této kapitole se zaměřím na nejdůležitější rozhodnutí Evropského soudního dvora (dále jen „ESD“) a ESLP vztahující se k zásadě zákazu nucení k sebeobviňování v trestním řízení.

4.1 Judikatura ESD

4.1.1 Rozhodnutí ve věci *Orkem vs. Komise* ze dne 18. října 1989 (č. 374/87)

Soudní rozhodnutí ESD nesoucí název *Orkem vs. Komise* ze dne 18. října 1989, můžeme definovat jako zcela prvotní impuls z moci soudní, který se zabýval zákazem sebeobviňování na evropském území.⁶⁰

V tomto rozhodnutí se polemizovalo nad právem soutěžitele mlčet v probíhajícím trestním řízení pro porušení pravidel soutěžního práva. Evropská komise vznesla požadavek, aby jí byly společností *Orkem* poskytnuty veškeré dostupné informace o jednáních mezi výrobcí polyethylenu, konkrétně dohody o výrobních kvótách a cenách, kterými společnost disponuje, a to vše za účelem probíhajícího vyšetřování možných přečinů týkajících se porušování soutěžního práva v rámci Evropských společenství. Ze strany ESD došlo k plnému respektování zásady zákazu nucení k sebeobviňování, ale v odůvodnění svého rozhodnutí jej vymezil velmi úzce a to konkrétně tak, že Evropská komise je oprávněna vyžadovat od jakékoliv společnosti všemožné informace, ovšem toto oprávnění se netýká těch informací, které vedou nebo jejíž obsahem je přímo přiznání k porušení pravidel soutěžního práva na komunitární úrovni. Evropská komise tedy mohla zcela oprávněně žádat od společnosti *Orkem* jakékoliv informace týkající se skutkových okolností jednání a ověřovat oprávnění zástupců společnosti vystupovat za tyto společnosti na jednáních, avšak jako zcela nepřipustné se jeví žádosti Evropské komise, které se týkají cenových podnětů či iniciativ, neboť by přímo směřovaly k doznání, že se společnost přímo podílela na zakázaných dohodách týkajících se rozdělení trhu a stanovování cen, přičemž prokázání předmětného nezákonného jednání leží na Evropské komisi. ESD se v odůvodnění svého rozhodnutí opíral o nařízení č. 17/62, které bylo nahrazeno nařízením č. 1/2003,

⁶⁰ Rozsudek ze dne 18. října 1989, *Orkem vs. Komise*, č. 374/87.

kde nalezneme povinnosti společností aktivně spolupracovat v rámci dokazování porušování právních pravidel v soutěžním právu.⁶¹

Zde se můžeme spokojit s výkladem ESD, protože ve svém rozhodnutí *Orkem vs. Komise* přesně vytyčil hranice mezi tím, co společnost poskytnout musí a co pod žádným donucením není povinna předložit. **Záleží vždy na vnitřní úvaze vedoucího orgánu dané společnosti, jelikož předání veškeré dokumentace od společnosti by zcela jistě vedlo ke kýženému výsledku ze strany Evropské komise, nikoliv ze strany dotázané společnosti.**

4.2 Judikatura ESLP

4.2.1 Rozhodnutí ve věci *Funke vs. Francie* ze dne 25. února 1993 (č. 10828/84)

Rozhodnutí ESD ve věci *Orkem vs. Komise* ostře kontrastuje s prvním seznámením ESLP s probíranou problematikou, rozhodnutím ve věci *Funke vs. Francie* z roku 1993.

Pan Jean-Gustave Funke svou stížnost k ESLP odůvodnil zejména tím, že jeho odsouzení spočívá v odmítnutí vydat celníkům požadované listiny a ze strany francouzských úřadů taktéž došlo k porušení práva stěžovatele neobviňovat sám sebe. Vše začalo v lednu 1980, kdy do domu stěžovatele vstoupili tři celní úředníci s cílem získat informace o jmění stěžovatele a jeho manželky v zahraničí. Stěžovatel přiznal několik zahraničních bankovních kont kvůli své profesi, nicméně celní úředníci stěžovatelův dům dále prohledávali a našli výpisy, šekové knížky a další relevantní informace, to vše bylo zabaveno. Zabavení těchto skutečností nevedlo k zahájení trestního řízení pro trestné činy proti předpisům, které upravují finanční styky se zahraničními zeměmi, nicméně vyústilo v řízení týkající se vystavování dokladů. V roce 1982 byl stěžovatel předvolán před policejní tribunál za účelem udělení peněžitého trestu a pokuty a taktéž celní orgány požadovaly jeho uvěznění, jelikož nepředložil dobrovolně dokumenty týkající se jeho finančních transakcí se zahraničím, které předtím přislíbil doložit. Stěžovateli byla nakonec uložena pokuta a bylo mu nařízeno, aby celním orgánům doložil výpisy svých bankovních účtů a také dokumenty, které se týkají koupě a financování jeho domu. Stěžovatel si však i nadále stál za svým a rozhodl se tyto dokumenty celním orgánům nepředložit a pokutu nezaplatit. Ve finále mu byl zabaven majetek čítající hodnotu splatné pokuty a nepřiznaných finančních prostředků.

⁶¹ FIALA, Tomáš. Vyšetřovací pravomoci Evropské komise a Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže z pohledu ochrany základních práv a svobod. *Právní rozhledy*, 2007, č. 21, s. 775.

Ve své stížnosti k ESLP stěžovatel zejména uvedl, že jeho odsouzení spočívá v tom, že odmítl vydat listiny, které požadovaly celní orgány, a tím bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces zaručené článkem 6 EÚLP a právo nebýt nucen svědčit sám proti sobě, což je obecné pravidlo vymezené v právních řádech členských států Evropské unie, jakož i v EÚLP a MPOP z roku 1966. Řízení bylo zahájeno pouze ve snaze donutit stěžovatele ke spolupráci s orgány činnými v trestním řízení při stíhání své osoby. Nepříjemnost této konstrukce dále spočívá v tom, že francouzským úřadům nijak nebylo zabráněno vyžádání mezinárodní právní spolupráce pro získání důkazů nezbytných k zahájení řízení. V odůvodnění svého rozhodnutí ESLP konstatoval, konkrétně se tak stalo v bodě 44, že „[...] celní orgány vyprovokovaly usvědčení pana Funkeho, **aby získaly určité listiny, o nichž byly přesvědčeny, že musejí existovat, ačkoli si nebyly touto skutečností jisty. Protože nebyly schopny či ochotny si je opatřit jiným způsobem, pokusily se přimět stěžovatele, aby předložil důkazy o trestných činech, které údajně spáchal. Zvláštní rysy celního práva [...] nemohou ospravedlnit takovéto porušení práva každého, “kdo je obviněn z trestného činu”, v mezích samostatného významu tohoto výrazu zakotveného v článku 6, aby mlčel a nepřispíval k obvinění sama sebe. Proto byl článek 6 odst. 1 porušen.**“⁶²

Bylo správným řešením, že se stěžovatel se svou stížností obrátil k ESLP, postup celních orgánů se mi celkově jeví jako postup zcela nepředstavitelný a v dnešní společnosti založené na existenci práva na spravedlivý proces jako zcela nepřijatelný. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny prokazovat vinu obviněného a obviněný není povinen nijak prokazovat svou nevinu, natož v případě výše uvedeném celním orgánům na požádání odevzdat dokumenty ve svém vlastnictví, přestože si je mohou vyžádat legálně jiným způsobem.

4.2.2 Rozhodnutí ve věci Saunders vs. Spojené království ze dne 17. prosince 1996 (č. 19187/91)

Další rozhodnutí ESLP se týkalo bližšího rozvedení zásady zákazu nucení k sebeobviňování v rámci trestního řízení s předpokladem dostatečného prokázání viny obviněnému, s vyloučením důkazů získaných nucením nebo nátlakem proti vůli obviněného a s respektem k jeho právu mlčet a k důkazům se nijak nevyjadřovat.⁶³

⁶² Rozhodnutí ve věci Funke vs. Francie ze dne 25. února 1993 (č. 10828/84).

⁶³ Rozhodnutí ve věci Saunders vs. Spojené království ze dne 17. prosince 1996 (č. 19187/91).

ESLP v tomto rozsudku vymezil hranice mezi informacemi, které jsou získávány v trestním řízení, a mezi materiály existujícími nezávisle na vůli obviněného. Jako situace nepřipustná se ESLP jevila ta, kdy byl obviněný nucen při opatřování jím nedisponovaných důkazních prostředků k aktivní spolupráci. Právo mlčet a s ním související právo sám sebe neobviňovat patří do institutu ochrany obviněného před donucováním ze strany orgánů činných v trestním řízení. Nechápeme jimi důkazy existující nezávisle na vůli obviněného, nebo které byly získány prostřednictvím oprávněných donucení jako například dokumenty, které byly získány na základě písemného příkazu, vzorek krve, moči či pokožky z důvodu rozpoznání DNA. Soud se při svém rozhodování o možnosti, zda princip zákazu nucení k sebeobviňování byl porušen, musí zeptat na otázku, zda byl obviněný reálně nucen k poskytnutí důkazu a zda jejich následné použití v trestním řízení neznamena porušení práva na spravedlivý proces garantovaném čl. 6 EÚLP. Za zmínku zcela jistě stojí, že neakceptovatelné vynucené důkazní prostředky jsou i takové, které přímo nemůžeme označit za důkazy sebeobviňující (čímž by bylo například přiznání viny), ale přesto byly vynuceny a použity v trestním řízení k tíži obviněného.⁶⁴

4.2.3 Rozhodnutí ve věci *Jalloh vs. Německo ze dne 11. července 2006 (č. 54810/00)*

Svůj nejzásadnější význam nese rozhodnutí Velkého senátu ESLP ve věci *Jalloh vs. Německo*. Stěžovatel, občan afrického státu Sierra Leone žijící v Kolíně nad Rýnem v Německu, pan Abu Bakah Jalloh, spatřoval svou stížnost k ESLP v tom, že nucené podávání léků, které jsou vyrobeny za účelem vyvolání zvracení, jinými slovy jednalo se o dávidla, s cílem získat důkaz o spáchaném drogovém trestném činu, mělo znaky ponižujícího a nelidského zacházení, a v této souvislosti mělo za následek porušení jak článku 3 EÚLP, tak i čl. 6 EÚLP, v němž nalezneme principy práva na spravedlivý proces. Senát, kterému tato věc byla dle rozvrhu práce přidělena, se své rozhodovací činnosti vzdal ve prospěch Velkého senátu, proti čemuž ani jedna ze stran neměla výhrad.

Případ se měl tak, že byl stěžovatel v terénu sledován policisty v civilu a ti u něj opakovaně pozorovali, jak z úst vyndává plastický sáček (také jej lze definovat jako „bublinu“) a směnou za finanční prostředky jej vždy předával jiné osobě. Policisté jej okamžitě zadrželi, jelikož se domnívali, že se jedná o distribuci drog. Při zadržení policisty stěžovatel sáček, který měl dosud v ústech, ihned spolknul. Policisté při osobní prohlídce

⁶⁴ PETR, Michal a kol. Beck, 2010, s. 405.

. 1. vydání, Praha: C. H.

u stěžovatele žádné omamné a psychotropní látky nenalezli a na pokyn státního zástupce byl stěžovatel převezen do nemocnice, kde mu byly lékařem předepsány léky vyvolávající zvracení. Stěžovatel je však odmítl užít, proto mu byla dávidla do těla vpravena násilím, kdy jej uchopili čtyři policisté a lékařem mu byla zavedena sonda přes nos do žaludku, ve které se nacházel roztok s dávivým účinkem. Následně mu byla aplikována injekce s dalším dávidlem. Posléze se stěžovateli opravdu podařilo vydávit sáček, který po chemickém rozboru obsahoval drogu kokain. Stěžovatel neustále opakoval, že ještě další tři dny po tomto zákroku z nosu opakovaně krvácel v příčinné souvislosti se zavedením sondy do žaludku přes nosní dutinu. Po propuštění z nemocnice se stěžovatel i nadále ambulantně léčil se žaludečními obtížemi, jež byly zapříčiněny vysokým množstvím dávidel.

Soud po provedeném dokazování dospěl k závěru, že zacházení se stěžovatelem bylo krajně nehumánní, dopředu promyšlené, trvalo až několik hodin a ve svém konečném důsledku způsobilo nejen fyzické poranění týkající se dutiny nosní a žaludku, ale taktéž i psychickou újmu stěžovateli, protože s ním bylo zacházeno nedůstojně s cílem v něm vyvolat strach.

Co se týká oprávněnosti medicínského zásahu, tak do skupiny zákroků oprávněných můžeme zařadit odběr slinových či krevních vzorků i proti vůli podezřelého/obviněného v rámci procesního vyšetřování trestného činu. Ovšem co se týče vyloženě vynuceného zákroku, je třeba mít přesvědčivé a skálopevné odůvodnění s ohledem na individuální přístup ke každému konkrétnímu případu a k závažnosti spáchaného trestného činu. Orgány činné v trestním řízení musí mít za prokázané, že nemohli naplnit alternativní způsob k získání důkazu a je zcela nepřípustné, aby bylo podezřelému/obviněnému způsobeno poškození zdravotního stavu.

Jinými slovy nesmí být překročena **minimální úroveň tvrdosti** dále přiblížená v judikatuře ESLP k článku 3 EÚLP. Svou klíčovou roli hrají v určování minimální úrovně tvrdosti následující čtyři faktory:

- rozsah nutného medicínského zásahu pro získání důkazu,
- zdravotní riziko u podezřelého/obviněného,
- způsob provedení medicínského zákroku,
- fyzická a psychická bolest.

Lékařský zásah nesmí tedy dosáhnout minimální úrovně tvrdosti, která by jej subsumovala pod článek 3 EÚLP.

Soud si tedy v daném případě položil **tzv. čtyřstupňový test**, který hodnotil podle výše uvedených kritérií.

U otázky **rozsahu** lékařského zásahu v nezbytnosti pro získání důkazu soud vzal v úvahu závažnost trestné činnosti, ale i to, že policisté jednoduše měli posečkat, až sáček obsahující drogy vyjde z těla podezřelého/obviněného přirozenou cestou. V České republice se dávidla při zajišťování důkazů v přípravném řízení nepoužívají.

U kritéria **zdravotního rizika** soud konstatoval, že rozsah a nebezpečnost či bezpečnost dávidel je sporná i mezi samotnými lékaři. Jedni je považují neškodná, druzí za prudce nebezpečná lidskému zdraví. V předešlých obdobných případech docházelo ke smrti podezřelých/obviněných právě v situacích, kdy bylo dávidlo aplikováno násilně. Nadto je třeba podotknout, že většina členských států násilnou aplikaci dávidel neuznává a neprovádí ji, proto můžeme dovozovat, že násilná aplikace látek s dávivým efektem ohrožuje lidské zdraví.

Způsob provedení medicínského zákroku je třeba hodnotit z hlediska nucení ke konání, psychickým a ponižujícím útrapám při čekání na účinek dávivých látek.

Z hlediska **fyzické a psychické bolesti** způsobené podezřelému/obviněnému na základě znaleckých posudků z oboru soudního lékařství, avšak i zde je třeba považovat nad vysoce pravděpodobným rizikem pro lidské zdraví, které v sobě nesou takovéto chemické látky.

Soud ve svém rozhodnutí nabyt přesvědčení, že článek 3 EÚLP porušen byl a to z hlediska dosažení minimální úrovně tvrdosti, která je nutná pro zařazení rozsahu ochrany předmětného článku EÚLP. Orgány činné v trestním řízení zasáhly vážným způsobem do fyzické i psychické integrity stěžovatele, a to vše proti jeho vůli, kdy jej přinutili k vyzvracení důkazu s cílem použít jej následně proti stěžovateli. Způsob provedení zákroku byl cíleně zaměřen na vyvolání pocitů strachu a ponížení a nesl s sebou vysoké zdravotní riziko také proto, že stěžovatel nebyl podroben před zákrokem lékařské prohlídce, mohla být vyvolána alergická reakce apod., následně došlo k fyzickému i psychickému utrpení.

S námitkou porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces garantovaném v článku 6 EÚLP se Soud vypořádal následovně. Nejprve vzal v úvahu obecné požadavky na spravedlivost řízení, kterými jsou veřejný zájem na vyšetření a potrestání pachatelů trestných činů v porovnání se zájmem soukromým na tom, aby proti obviněnému nebyl důkaz získán nezákonným způsobem. **Veřejný zájem však nesmí být chápán jako omluva za opatření potlačující právo neobviňovat sám sebe, které předpokládá případné prokázání viny obviněnému, ale ne se sklonem k důkazům získaným nátlakem a donucením proti vůli obviněného.** Soud v rámci rozhodování musí přihlížet k stupni donucení, k povaze donucení, k přítomnosti relevantních záruk v trestním řízení

a k finálnímu použití takto získaného důkazu. Stěžovateli bylo upřeno právo na spravedlivý proces garantované čl. 6 EÚLP.⁶⁵

⁶⁵ Rozhodnutí ve věci Jalloh vs. Německo ze dne 11. července 2006 (č. 54810/00).

5 Závěr

Na závěr své diplomové práce bych ráda souhrnně uvedla, že princip zákazu nucení k sebeobviňování v rámci trestního řízení patří mezi jedno ze stěžejních a základních trestněprocesních pravidel, i když není výslovně uvedeno v paragrafovaném znění v trestním řádu, jako v hlavním instrumentu trestního řízení v České republice. Možná s ohledem na to si velká většina nejen laické veřejnosti nedokáže představit pod pojmem zákazu sebeobviňování nic konkrétního. Vždy se maximálně v mediálních prostředcích objeví titulek, že policie pochybila při svém procesním postavení, překročila svou pravomoc a věc se dostala až k Ústavnímu soudu, který mnohdy k překvapení všech rozhodl neočekávaným způsobem.

Za cíl této diplomové práce jsem si stanovila zejména zjištění a otestování fungování jednotlivých důkazních prostředků a zajišťovacích úkonů, co je ze strany policie legální a co už si dovolit k podezřelému/obviněnému nemůže. Zajímal mě i pohled odborníků na trestní právo z Evropského soudu pro lidská práva jako vrcholné soudní instance evropských zemí.

Došla jsem k závěru, že zásada nemo tenetur se ipsum accusare rozhodně není zásada neomezená a v žádném případě neumožňuje obviněnému absolutní moc nad veškerými úkony konanými orgány činnými v trestním řízení při vyšetřování trestné činnosti. Obviněný je povinen vždy strpět provedení důkazních úkonů, při kterých postačuje jeho pasivita. Při příliš rozšiřujícím výkladu zákazu sebeobviňování, tedy pokud by byl obviněný absolutně chráněn i v případě pasivního strpění prováděných úkonů, bychom mohli takové instituty jako je rekognice, prohlídka těla a další zcela vyjmout z trestního řádu, protože si dovedu reálně představit, čím vším by argumentoval obviněný se svým obhájcem, aby se vyhnul jakémukoliv procesnímu úkonu ze strany orgánů činných v trestním řízení.

V demokratickém právním státě funguje obecný a veřejný zájem společnosti na výkonu spravedlnosti, na zjištění a spravedlivém potrestání pachatelů trestné činnosti. Při interpretaci této zásady samozřejmě musíme vycházet z individualizace každého případu a s ohledem na celou práci jsme mohli pochopit, že získání důkazu za jakýchkoliv okolností mnohdy vedlo k následné neúčinnosti takového důkazu v řízení před soudem. Ve velkém množství případů dal obviněným za pravdu vrchol ústavnosti, Ústavní soud České republiky i samotný Evropský soud pro lidská práva. Taktéž jsme si nemohli nevšimnout, že ne ve všech případech uspěla každá argumentace obviněných na porušení práva na spravedlivý proces, zásahu do osobní sféry obviněného, zásahu do soukromí a tak dále.

Jako přínos této diplomové práce bych hodnotila, že jsem se v ní snažila shrnout pohledy pro i proti, kontroverzní kauzy, na které není jednotný názor, případy, které daly podnět k novelizaci trestního řádu, k přezkoumání ustáleného názoru Ústavního soudu, který se následně zcela změnil.

De lege ferenda je nutné již v trestním řádu přesně vymežit kritéria, za jakých lze použít jeho jednotlivé instituty, a to tak, aby o nich nebylo možno pochybovat ze strany obviněného. Nijak nezpochybňuji metodu analogie v trestním řízení, ale pokud bych analogii používala u všech institutů trestního procesu, bylo by to správné řešení?

Novela trestního řádu by byla užitečná v tom, že by konkrétní oprávnění orgánů činných v trestním řízení byla formulována jasně a strany trestního řízení by následně u vyšších soudů nepodporovaly svá tvrzení předchozími judikáty, které, jak už jsem uvedla, směřují ke zcela protichůdným závěrům. Toto vše narušuje právní jistotu ve státě.

Jak jsem již uvedla v kapitole týkající se projevu zásady v trestním řádu, konkrétně u institutu rekognice by bylo vhodné de lege ferenda vložit větu, že účast na rekognici může obviněný jako osoba poznávaná odmítnout a k tomuto nemůže být žádným způsobem donucován. Rekognici chápeme jako rovnocenný důkazní prostředek spolu s rekonstrukcí, vyšetřovacím pokusem či prověrkou na místě a není na místě ji odlišovat. Buď by zde byla jednotná možnost daná obviněným odmítat účast na úkonech souvisejících s rekognicí, rekonstrukcí, vyšetřovacím pokusem, prověrkou na místě, nebo naopak mají povinnost těchto úkonů se účastnit bez dalšího.

Výše pořádkové pokuty uvedená v § 66 TŘ se mi taktéž jeví jako nepřiměřeně vysoká a možnost jejího ukládání jako nedostatečně určitá. Její maximální výše v částce 50.000,- Kč byla zvýšená novelizací provedenou zákonem č. 292/1993 Sb. Úvahy pro její zvýšení byly, že je tak konečně zajištěn dostatečný rozsah pro rozdílnost postihu konkrétních případů. Nicméně nemohu se ubránit pocitu, že přílišná volnost při úvaze orgánu ukládajícím pořádkovou pokutu může vůči jejich adresátům působit značně diskriminačně. De lege ferenda by bylo vhodné konkrétněji vymežit důvody pro udělení pořádkové pokuty a výši pořádkové pokuty odstupňovat s vymezením rozsahu vždy podle toho kterého porušení.

Co se týká institutu spolupracujícího obviněného (jinak řečeno korunního svědka), de lege ferenda bych zcela v trestním řádu vynechala § 46 odst. 2, tedy upuštění od potrestání u spolupracujícího obviněného a § 58 odst. 4, který ukotvuje mimořádné snížení trestu pod dolní hranici trestní sazby zákonem stanovené, bych zpřísnila. Nejeví se mi jako vhodné řešení, že je zákonem upraveno uložení trestu neomezeného dolní hranicí členovi

organizované skupiny, který takticky zvolil cestu nejmenšího odporu, ke všemu se doznal a trest pro něj bude pouze symbolický.

Taktéž jak jsem uvedla u příslušné kapitoly, získání postavení spolupracujícího obviněného v trestním řízení by měla provázet jasná pravidla. Nejprve by o tomto statusu měl rozhodnout v samostatném rozhodnutí státní zástupce. Následně by jeho rozhodnutí mělo být přezkoumatelné soudem, který definitivně potvrdí, zda obviněný získá postavení jako spolupracující obviněný či nikoliv. Dosavadní volná právní úprava s přílišnou pravomocí týkající se rozhodování státního zástupce bez jeho jakéhokoliv postihu nekoresponduje s ostatními procesními instituty, kdy je možné přezkoumat postup dozorujícího státního zástupce nadřazeným orgánem.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Úřední záznam o podaném vysvětlení podle § 158 odstavce 6 trestního řádu

Příloha č. 2: Protokol o výslechu podezřelého

Příloha č. 3: Protokol o výslechu obviněného

Příloha č. 4: Protokol o prohlídce těla podle § 114 odst. 1 trestního řádu

Pozn.: Veškeré přílohy jsou čerpány z dokumentů Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Moravskoslezského kraje, Odboru hospodářské kriminality.

Příloha č. 1: Úřední záznam o podaném vysvětlení podle § 158 odstavce 6 trestního řádu

Úřední záznam
o podaném vysvětlení podle § 158 odstavce 6 trestního řádu

Dne v hodin

jméno, příjmení:

jméno, příjmení (dřívější):

datum narození:

místo narození:

státní příslušnost:

Trvalé bydliště:

tel.:

Současné bydliště:

tel.:

Adresa pro účely doručování:

tel.:

Adresa zaměstnavatele:

Místo zaměstnání:

Postavení v zaměstnání:

Průkaz totožnosti: stav

Poměr k věci:

Věc, jíž se vysvětlení týká:

Poučení:

Podle § 158 odst. 3 tr. řádu k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a ostatních podnětů k trestnímu opatření policejní orgán potřebné podklady a nezbytná vysvětlení.

Podle § 158 odst. 6 tr. řádu o obsahu vysvětlení, která nemají povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, se sepíše úřední záznam. Úřední záznam slouží státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení návrhu, aby osoba, která takové vysvětlení podala, byla vyslechnuta jako svědek, a soudu k úvaze, zda takový důkaz provede (§ 211 odst. 6 trestního řádu).

Podle § 158 odst. 8 tr. řádu nesmí být vysvětlení požadováno od toho, kdo by jim porušil zákonem výslovně uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, ledaže by byl této povinnosti zproštěn příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má.

Podle § 124 trestního zákoníku se za státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti považuje mlčenlivost, která je uložena nebo uznána jiným právním předpisem. Za státem uznanou povinnost mlčenlivosti se podle trestního zákona nepovažuje taková povinnost, jejíž rozsah není vymezen jiným právním předpisem, ale vyplývá z právního úkonu učiněného na základě jiného právního předpisu.

Podle § 158 odst. 8 tr. řádu osoba podávající vysvětlení, s výjimkou podezřelého, je povinna vypovídat pravdu a nic nezamlčet,

a současně se upozorňuje na trestní odpovědnost za uvedení vědomě nepravdivých údajů (křivé obvinění dle § 345 trestního zákoníku, pomluvy dle § 184 trestního zákoníku, poškození cizích práv dle § 181 trestního zákoníku a nadřezování dle § 366 trestního zákoníku);

osobě podávající vysvětlení o trestném činu spáchaném jiným, která před orgánem činným v trestním řízení úmyslně uvede nepravdu o okolnosti, která má podstatný význam pro rozhodnutí, nebo takovou okolnost zamlčí, lze podle ustanovení § 47a odst. 1, odst. 2 zákona č. 200/1990 Sb. uložit pokutu do výše 50.000,- Kč.

Podle § 100 odst. 2 tr. řádu je osoba podávající vysvětlení oprávněna odepřít výpověď, pokud by svojí výpovědí způsobila nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu, partneru nebo druhu, anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pocítovala jako újmu vlastní.

Podle § 100 odst. 3 tr. řádu odepřít výpověď osoba podávající vysvětlení nemůže, má-li stran trestného činu, jehož se svědecký výpověď týká, oznamovací povinnost podle § 368 tr. zákoníku. Neoprávněné odepření výpovědi je podle § 66 tr. řádu možné postihnout pořádkovou pokutou až do výše 50.000,- Kč.

Podle § 99 odst. 1 tr. řádu nesmí být požadováno vysvětlení o okolnostech týkajících se utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem, jež je osoba podávající vysvětlení povinna zachovat v tajnosti, ledaže byla této povinnosti příslušným orgánem zproštěna; zproštění lze odepřít jen tehdy, jestliže by výpověď způsobila státu vážnou škodu.

Podle § 103 tr. řádu ve spojení s ustanovením § 93 odst. 1 tr. řádu s § 95 odst. 2 tr. řádu může být dovoleno, aby osoba podávající vysvětlení, dříve než dá odpověď, nahlédla do písemných poznámek, které musí vyslyšajícím, požádá-li o to, předložit k nahlédnutí. Při předložení záznamů k přečtení má právo žádat jeho doplnění či opravy, aby byl v souladu s podaným vysvětlením.

Podle § 158 odst. 5 tr. řádu při podání vysvětlení má každá právo na právní pomoc advokáta. Je-li vysvětlení požadováno od nezletilého, je třeba předem vyrozumět jeho zákonného zástupce; to neplatí, jestliže provedení úkonu nelze odložit a vyrozumění o něm zajistit.

Podle § 55 odst. 1 písm. c) tr. řádu jsou na žádost svědka a dalších osob vyjmenovaných zákonem vedeny údaje o bydlišti a doručovací adrese, o místě výkonu zaměstnání či povolání nebo podnikání a o osobních, rodinných a majetkových poměrech tak, aby se s nimi mohli seznámit pouze orgány činné v trestním řízení a Probační a mediační služba, není-li to nezbytné pro dosažení účelu trestního řízení nebo pro řádné uplatnění práva na obhajobu osoby, proti níž se trestní řízení vede.

Podle § 55 odst. 2 tr. řádu má osoba podávající vysvětlení právo požádat o utajení své podoby a podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým bude v trestním spisu vedena, jestliže zjištěné okolnosti nasvědčují tomu, že jí nebo osobě blízké v souvislosti s podáním svědectví hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení základních práv.

Podle § 2 odst. 14 tr. řádu má osoba podávající vysvětlení právo používat svůj mateřský jazyk nebo jazyk, o němž prohlásí, že jej ovládá.

V případě seznámení se s utajovanými informacemi chráněnými zvláštním zákonem má povinnost zachovávat o nich mlčenlivost a neumožnit k nim přístup neoprávněné osobě, dodržovat ostatní povinnosti stanovené zvláštním zákonem (zák. č. 412/2005 Sb. a související předpisy). Nesplnění této povinnosti může zakládat trestní odpovědnost podle § 317 a § 318 tr. zákoníku.

Podle § 66 odst. 1 tr. řádu, kdo přes předchozí napomenutí ruší řízení nebo kdo se k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu chová urážlivě nebo kdo bez dostatečné omluvy neuposlechne příkazu nebo nevyhoví výzvě, které mu byly dány podle tohoto zákona, může být předsedou senátu a v přípravném řízení státním zástupcem nebo policejním orgánem potrestán pořádkovou pokutou do 50.000,- Kč.

Podle § 158 odst. 10 tr. řádu má osoba, která se dostavila k podání vysvětlení, právo na náhradu nutných výdajů podle zvláštního pr. předpisu upravujícího cestovní náhrady a prokázaný ušlý výdělek. Nárok se nevztahuje na toho, kdo byl vyzván k vysvětlení pro své protiprávní jednání. Podle § 104 tr. řádu nárok zaniká, neuplatní-li jej do tří dnů po svém výslechu nebo poté, co bylo sděleno, že k výslechu nedojde.

Protokol o výsledku podezřelého

V dne v hodin byl zahájen výslech podezřelého

Jméno, příjmení:

Dřívější příjmení:

Místo narození, okres, kraj:

Datum narození:

Průkaz totožnosti:

Státní příslušnost:

Národnost:

Osobní stav:

Trvalý pobyt:

tel.:

Zdržuje se:

tel.:

Adresa pro účely doručování:

tel.:

Datová schránka:

Adresa zaměstnavatele:

Zaměstnání a postavení v něm:

Místo zaměstnání:

Počet zaměstnání v posledních dvou letech:

Vzdělání:

Majetkové poměry:

Čistý měsíční příjem:

Otec:

Matka:

Manžel (druh):

Sourozenci:

Děti:

V minulosti vyslýchán pro trestný čin:..... kolikrát

Dřívější tresty:

Podezřelému byl doručen záznam o sdělení podezření podle §trestního zákoníku dne

Poučení podezřelého :

Podle § 33 odst. 1 tr. řádu máte právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se vám kladou za vinu a důkazům o nich, nejste však povinen vypovídat. Můžete uvádět okolnosti a důkazy sloužící k vaší obhajobě, činit návrhy, podávat žádosti a opravné prostředky. Máte právo zvolit si obhájce a s ním se radit i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení. S obhájcem se však v průběhu svého výslechu nemůžete radit o tom, jak odpovědět na již položenou otázku. Můžete žádat, abyste byl vyslýchán za účasti svého obhájce, a aby se obhájce zúčastnil i jiných úkonů přípravného řízení (§165 tr. řádu). Jste-li ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody, můžete s obhájcem mluvit bez přítomnosti třetí osoby.

Podle § 91 odst. 1 tr. řádu, je-li vedeno řízení pro trestný čin, u něhož lze sjednat dohodu o vině a trestu, může podezřelý za přítomnosti obhájce sjednat se státním zástupcem dohodu o vině a trestu, kterou schvaluje soud. Je-li sjednána dohoda o vině a trestu, podezřelý se vzdává práva na projednání věci v hlavním líčení a práva podat odvolání proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu, s výjimkou případu, kdy takový rozsudek není v souladu s dohodou o vině a trestu, s níž souhlasil.

Podle § 92 odst. 2 tr. řádu máte možnost se k podezření podrobně vyjádřit, zejména souvisle vylíčit skutečnosti, které jsou předmětem podezření, uvést okolnosti, které jej zeslabují či vyvracejí a nabídnout o nich důkazy.

Podle § 92 odst. 3 tr. řádu vám mohou být kladeny otázky k doplnění výpovědi nebo odstranění neúplností, nejasností a rozporů. Otázky musí být kladeny jasně a srozumitelně bez předstírání klamavých a nepravdivých okolností; nesmí v nich být naznačeno, jak na ně odpovědět.

Podle § 93 odst. 1 tr. řádu vám může být dovoleno, aby dříve než dáte odpověď, jste nahlédl do písemných poznámek, které musíte vyslýchajícímu, požádá-li o to, předložit k nahlédnutí.

Podle § 33 odst. 2 tr. řádu osvědčíte-li, že nemáte dostatek prostředků, abyste si hradil náklady obhajoby, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce, že máte nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu. Podle § 33 odst. 3 tr. řádu podáváte v přípravném řízení návrh na rozhodnutí o obhajobě bezplatné nebo za sníženou odměnu včetně příloh, jimž prokazujete jeho důvodnost, prostřednictvím státního zástupce, v řízení před soudem pak prostřednictvím soudu, který koná řízení v prvním stupni.

Podle § 55 odst. 1 písm. c) tr. řádu máte za povinnost uvést adresu pro účely doručování písemností určených k vašim rukám.

Podle § 157a odst. 1 tr. řádu máte právo kdykoli v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu.

Podle § 165 odst. 1 tr. řádu se můžete se souhlasem policejního orgánu zúčastnit vyšetřovacích úkonů a klást otázky vyslýchaným svědkům.

Podle § 95 odst. 2 tr. řádu máte právo, aby vám po skončení výslechu byl protokol předložen k přečtení nebo požádáte-li o to, aby vám byl přečten. Máte právo žádat, aby byl protokol doplněn nebo aby v něm byly provedeny opravy v soulase s vaší výpovědí. Podle § 95 odst. 3 tr. řádu protokol o výslechu, který byl prováděn bez přibrání zapisovatele, je nutno před podpisem předložit k přečtení nebo přečíst za přítomnosti nezúčastněné osoby. Máte-li proti obsahu protokolu námítky, je nutno je projednat v přítomnosti přibrané osoby a výsledek pojmout do protokolu.

Podle § 66 odst. 1 tr. řádu vás dále poučuji o tom, že kdo přes předchozí napomenutí ruší řízení nebo kdo se k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu chová urážlivě nebo kdo bez dostatečné omluvy neuposlechne příkazu nebo nevyhoví výzvě, které mu byly dány podle tohoto zákona, může být v přípravném řízení státním zástupcem nebo policejním orgánem potrestán pořádkovou pokutou do 50.000,- Kč.

Podle § 345 odst. 1 tr. zákoníku je trestné, obviníte-li lživě jiného ze spáchání trestného činu, podle § 345 odst. 2 tr. zákoníku je trestné, obviníte-li lživě jiného ze spáchání trestného činu v úmyslu přivodit mu trestní stíhání.

Podle § 2 odst. 14 tr. řádu máte právo používat svůj mateřský jazyk nebo jazyk, o kterém uvedete, že jej ovládáte.

Podle § 28 odst. 1 tr. řádu neuvedete-li jazyk, který ovládáte, nebo uvedete-li jazyk či dialekt, který není jazyk vaší národnosti nebo úřední jazyk státu, jehož jste občanem a pro takový jazyk nebo dialekt není zapsána žádná osoba v seznamu tlumočnicků, ustanoví vám orgán činný v trestním řízení tlumočnicka pro jazyk vaší národnosti nebo úřední jazyk státu, jehož jste občanem.

Podle § 179b odst. 5 tr. řádu může státní zástupce ve zkrácením přípravném řízení s podezřelým sjednat dohodu o vině a trestu (na podmínky a postup při jejím sjednávání se použije ustanovení § 175a tr. řádu).

Podle § 179g odst. 1 tr. řádu v řízení o přečinu může se souhlasem podezřelého namísto podání návrhu na potrestání státní zástupce rozhodnout o tom, že se podání návrhu na potrestání podmíněně odkládá, jestliže se podezřelý z trestného činu doznal, nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, nebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě, nebo vydal bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu, anebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání a vzhledem k osobě podezřelého, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

Podle § 179g odst. 2 tr. řádu, je-li to odůvodněno povahou a závažností spáchaného trestného činu, okolnostmi spáchání trestného činu anebo poměry podezřelého, státní zástupce rozhodne o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání pouze tehdy, pokud podezřelý splní podmínky uvedené v § 179g odst. 1 tr. řádu a zaváže se, že se během zkušební doby zdrží určité činnosti, v souvislosti s níž se dopustil trestného činu, nebo složí na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti trestného činu a vzhledem k osobě podezřelého, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

Vyjádření podezřelého k poučení:

Před započítím výslechu jsem byl vyslychajícím poučen o svých právech, poučení jsem v plném rozsahu porozuměl.

Zvláště jsem byl poučen o svém právu podle § 33 odst. 1 trestního řádu k věci nevypovídat, k tomuto poučení uvádím, že svého práva **využívám - nevyužívám *)** a vypovídat **nechci a nebudu - chci a budu *)**.

Dále jsem byl zejména poučen o následcích křivého obvinění podle § 345 trestního zákoníku, toto poučení беру na vědomí a jsem si vědom možných důsledků.

Vyjádření podezřelého k osobě:

Vyjádření podezřelého k věci:

To je vše, co jsem chtěl k věci uvést, protokol mi byl hlasitě diktován a souhlasí s mou výpovědí, po skončení protokolace jsem měl možnost si jej znovu pročíst, s jeho obsahem souhlasím, nežádám v něm žádných změn ani doplnění a jako správný jej podepisuji dne v hodin.

Podezřelý

Protokol o výslechu obviněného

V dne v hodin byl zahájen výslech obviněného

Jméno, příjmení:

Dřívější příjmení:

Místo narození, okres, kraj:

Datum narození:

Průkaz totožnosti:

Státní příslušnost:

Národnost:

Osobní stav:

Trvalý pobyt:

tel.:

Zdržuje se:

tel.:

Adresa pro účely doručování:

tel.:

Adresa zaměstnavatele:

Zaměstnání a postavení v něm:

Místo zaměstnání:

Počet zaměstnání v posledních dvou letech:

Vzdělání:

Majetkové poměry:

Čistý měsíční příjem:

Otec:

Matka:

Manžel (druh):

Sourozenci:

Děti:

V minulosti vyslýchán pro trestný čin:..... kolikrát

Dřívější tresty:

Obviněnému bylo doručeno usnesení o zahájení trestního stíhánípodle
§trestního zákoníku dne

Poučení obviněného :

Podle § 33 odst. 1 tr. řádu máte právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se vám kladou za vinu a důkazům o nich, nejste však povinen vypovídat. Můžete uvádět okolnosti a důkazy sloužící k vaší obhajobě, činit návrhy, podávat žádosti a opravné prostředky. Máte právo zvolit si obhájce a s ním se radit i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení. S obhájcem se však v průběhu svého výslechu nemůžete radit o tom, jak odpovědět na již položenou otázku. Můžete žádat, abyste byl vyslýchán za účasti svého obhájce, a aby se obhájce zúčastnil i jiných úkonů přípravného řízení (§165 tr. řádu). Jste-li ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody, můžete s obhájcem mluvit bez přítomnosti třetí osoby.

Podle § 91 odst. 1 tr. řádu, je-li vedeno řízení pro trestný čin, u něhož lze sjednat dohodu o vině a trestu, může obviněný za přítomnosti obhájce sjednat se státním zástupcem dohodu o vině a trestu, kterou schvaluje soud. Je-li sjednána dohoda o vině a trestu, obviněný se vzdává práva na projednání věci v hlavním líčení a práva podat odvolání proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu, s výjimkou případu, kdy takový rozsudek není v souladu s dohodou o vině a trestu, s níž souhlasil. Podle § 175a odst. 8 trestního řádu dohodu o vině a trestu nelze sjednat v řízení o zvlášť závažném zločinu a v řízení proti uprchlému.

Podle § 92 odst. 2 tr. řádu máte možnost se k obvinění podrobně vyjádřit, zejména souvisle vylíčit skutečnosti, které jsou předmětem obvinění, uvést okolnosti, které obvinění zeslabují či vyvracejí a nabídnout o nich důkazy.

Podle § 92 odst. 3 tr. řádu vám mohou být kladeny otázky k doplnění výpovědi nebo odstranění neúplností, nejasností a rozporů. Otázky musí být kladeny jasně a srozumitelně bez předstírání klamavých a nepravdivých okolností; nesmí v nich být naznačeno, jak na ně odpovědět.

Podle § 93 odst. 1 tr. řádu vám může být dovoleno, aby dříve než dáte odpověď, jste nahlédl do písemných poznámek, které musíte vyslýchajícímu, požádá-li o to, předložit k nahlédnutí.

Podle § 33 odst. 2 tr. řádu osvědčíte-li, že nemáte dostatek prostředků, abyste si hradil náklady obhajoby, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce, že máte nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu. Podle § 33 odst. 3 tr. řádu podáváte v přípravném řízení návrh na rozhodnutí o obhajobě bezplatné nebo za sníženou odměnu včetně příloh, jimž prokazujete jeho důvodnost, prostřednictvím státního zástupce, v řízení před soudem pak prostřednictvím soudu, který koná řízení v prvním stupni.

Podle § 55 odst. 1 písm. c) tr. řádu máte za povinnost uvést adresu pro účely doručování písemností určených k vašim rukám.

Podle § 65 odst. 1 tr. řádu máte právo nahlížet do spisů, činit si z nich výpisky a poznámky a na svoje náklady si pořizovat kopie spisů a jejich částí. Podle § 65 odst. 2 tr. řádu vám může toto právo policejní orgán ze závažných důvodů odepřít, důvod odepření, pokud o to požádáte, přezkoumá státní zástupce. Práva dle § 65 odst. 1 tr. řádu nelze odepřít obviněnému a obhájci, jakmile byli upozorněni na možnost prostudovat spis a při sjednání dohody o vině a trestu.

Podle § 157a odst. 1 tr. řádu máte právo kdykoli v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu.

Podle § 165 odst. 1 tr. řádu se můžete se souhlasem policejního orgánu zúčastnit vyšetřovacích úkonů a klást otázky vyslýchaným svědkům.

Podle § 95 odst. 2 tr. řádu máte právo, aby vám po skončení výslechu byl protokol předložen k přečtení nebo požádáte-li o to, aby vám byl přečten. Máte právo žádat, aby byl protokol doplněn nebo aby v něm byly provedeny opravy v soulase s vaší výpovědí. Podle § 95 odst. 3 tr. řádu protokol o výslechu, který byl prováděn bez přibrání zapisovatele, je nutno před podpisem předložit k přečtení nebo přečíst za přítomnosti nezúčastněné osoby. Máte-li proti obsahu protokolu námitky, je nutno je projednat v přítomnosti přibrané osoby a výsledek pojmout do protokolu.

Podle § 66 odst. 1 tr. řádu vás dále poučuji o tom, že kdo přes předchozí napomenutí ruší řízení nebo kdo se k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu chová urážlivě nebo kdo bez dostatečné omluvy neuposlechne příkazu nebo nevyhoví výzvě, které mu byly dány podle tohoto zákona, může být v přípravném řízení státním zástupcem nebo policejním orgánem potrestán pořádkovou pokutou do 50.000,- Kč.

Podle § 345 odst. 1 tr. zákoníku je trestné, obviníte-li lživě jiného ze spáchání trestného činu, podle § 345 odst. 2 tr. zákoníku je trestné, obviníte-li lživě jiného ze spáchání trestného činu v úmyslu přivodit mu trestní stíhání.

Podle § 307 odst. 1 tr. řádu v řízení o přečinu může se souhlasem obviněného soud a v přípravném řízení státní zástupce podmíněně zastavit trestní stíhání, jestliže se obviněný k trestnému činu doznal, nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě, vydal bezdůvodně obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu, anebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu, lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

Podle § 307 odst. 2 tr. řádu, je-li to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, okolnostmi jeho spáchání anebo poměry obviněného, soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodne o podmíněném zastavení trestního stíhání pouze tehdy, pokud obviněný splní podmínky uvedené v § 307 odst. 1 tr. řádu a zaváže se, že se během zkušební doby zdrží určité činnosti, v souvislosti s níž se dopustil přečinu, nebo složí na účet soudu a v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu, a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu, lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující. Podle § 307 odst. 3 tr. řádu se zkušební doba stanoví na dobu 6 měsíců až 5 let.

Podle § 309 odst. 1 tr. řádu v řízení o přečinu může se souhlasem obviněného a poškozeného soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání, jestliže obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě, uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem, nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odciní újmu vzniklou přečinem, vydá bezdůvodně obohacení získané přečinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání a složí na účet soudu, nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu, a považuje-li takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

Podle § 2 odst. 14 tr. řádu máte právo užívat svůj mateřský jazyk nebo jazyk, o němž uvedete, že jej ovládáte.

Podle § 28 odst. 1 tr. řádu neuvedete-li jazyk, který ovládáte, nebo uvedete-li jazyk či dialekt, který není jazyk vaší národnosti nebo úřední jazyk státu, jehož jste občanem a pro takový jazyk nebo dialekt není zapsána žádná osoba v seznamu tlumočnicků, ustanoví vám orgán činný v trestním řízení tlumočnicka pro jazyk vaší národnosti nebo úřední jazyk státu, jehož jste občanem.

Vyjádření obviněného k poučení:

Před započítáním výslechu jsem byl vyslychajícím poučen o svých právech, poučení jsem v plném rozsahu porozuměl.

Zvláště jsem byl poučen o svém právu podle § 33 odst. 1 trestního řádu k věci nevypovídat, k tomuto poučení uvádím, že svého práva **využívám - nevyužívám *)** a vypovídat **nechci a nebudu - chci a budu *)**.

Dále jsem byl zejména poučen o následcích křivého obvinění podle § 345 trestního zákoníku, toto poučení беру na vědomí a jsem si vědom možných důsledků.

Vyjádření obviněného k osobě:

Vyjádření obviněného k věci:

To je vše, co jsem chtěl k věci uvést, protokol mi byl hlasitě diktován a souhlasí s mou výpovědí, po skončení protokolace jsem měl možnost si jej znovu pročíst, s jeho obsahem souhlasím, nežádám v něm žádných změn ani doplnění a jako správný jej podepisuji dne v hodin.

Obviněný

Protokol o prohlídce těla
podle § 114 odst. 1 trestního řádu

Prohlídku provedli:

Prohlídce přítomni:

Důvod prohlídky:

Začátek prohlídky:

Místo prohlídky:

Podmínky prohlídky:

Poučení prohlížené osoby:

Podle § 114 odst. 1 tr. řádu prohlídce těla je povinen se podrobit každý, je-li nezbytné třeba zjistit, zda jsou na jeho těle stopy nebo následky trestného činu. Není-li prohlídka těla prováděna lékařem, může ji provést jen osoba téhož pohlaví.

Podle § 114 odst. 2 tr. řádu, je-li k důkazu třeba provést zkoušku krve nebo jiný obdobný úkon, je osoba, o kterou jde, povinna strpět, aby ji lékař nebo odborný zdravotnický pracovní odebral krev nebo u ní provedl jiný potřebný úkon, není-li spojen s nebezpečím pro její zdraví Odběr biologického materiálu, který není spojen se zásahem do tělesné integrity osoby, již se takový úkon týká, může provést i tato osoba nebo s jejím souhlasem orgán činný v trestním řízení. Na požádání orgánu činného v trestním řízení může tento odběr i bez souhlasu podezřelého nebo obviněného provést lékař nebo odborný zdravotnický pracovník.

Podle § 114 odst. 3 tr. řádu, je-li k důkazu třeba zjistit totožnost osoby, která se zdržovala na místě činu, je osoba, o kterou jde, povinna strpět úkony potřebné pro takové zjištění.

Podle § 114 odst. 4 tr. řádu, nelze-li úkon podle odstavců 1-3 pro odpor podezřelého nebo obviněného provést a nejde-li o odběr krve nebo jiný obdobný úkon spojený se zásahem do tělesné integrity, je orgán činný v trestním řízení oprávněn po předchozí marné výzvě tento odpor překonat, policejní orgán potřebuje k překonání odporu podezřelého předchozí souhlas státního zástupce. Způsob překonání odporu musí být přiměřený intenzitě odporu dle § 114 odst. 4 tr. řádu.

Podle § 66 tr. řádu, kdo bez dostatečné omluvy neuposlechne příkazu nebo nevyhoví výzvě, může být předsedou senátu a v přípravném řízení státním zástupcem nebo policejním orgánem potrestán pořádkovou pokutou do 50.000,- Kč.

Prohlížená osoba

Prohlídka těla byla ukončena dne vhodin.

Přítomen:

Vypracoval:

Seznam použitých zdrojů

a) Literatura

MUSIL, Jan. Princip nemo tenetur. In FENYK, Jaroslav a kol (ed). *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 76 - 88.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, 816 s.

KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. díl. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 1441 s.

ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1009 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 4720 s.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Linde, 2008, 226 s.

REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. 1. vydání. Praha: Orac, 2002, 263 s.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, 1216 s.

KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav, NOVOTNÝ, František. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, 98 s.

KONRÁD, Zdeněk, VESELÁ, Jitka. *Rekognice*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, 71 s.

PETR, Michal a kol. . 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2010, 607 s.

KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 961 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. 968 s.

PORADA, Viktor, STRAUSS, Jiří. *Kriminalistické stopy. Teorie, metodologie, praxe*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 506 s.

PORADA, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 309 s.

MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk, SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, 512 s.

STRAUS, Jiří, SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistická identifikace osob*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, 90 s.

b) Články

MUSIL, Jan. Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). *Kriminalistika*, 2009, roč. XXXXII, č. 4, s. 252 - 264.

HERCZEG, Jiří. Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2010, č. 1-2, s. 38 - 47.

ŠIMKOVÁ, Radka. Legislativní problémy Národní databáze DNA. *Kriminalistika*, 2003, roč. XXXVI, č. 3, s. 178 - 187.

FIALA, Tomáš. Vyšetřovací pravomoci Evropské komise a Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže z pohledu ochrany základních práv a svobod. *Právní rozhledy*, 2007, č. 21, s. 775 - 779.

NETT, Alexander. Spolupracující obviněný, přínosy a rizika nové právní úpravy. In *Dny práva – 2010 – Days of Law, 4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity* 1. vydání Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 115 – 127.

KRISTKOVÁ, Alena. Nové instituty inspirované common law v českém trestním řízení. In *Dny práva 12 – Days of Law 2012, 6. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity*. 1. vydání Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 1514 - 1526.

FRYŠTÁK, M. Některé aspekty rekognice v praxi přípravného řízení a povinnost účasti obviněného jako poznávané osoby na ní. *Kriminalistika*, 2004, č. 4. [cit. 20. prosince 2013]. Dostupný na <http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2004/0404/frystak1_info.html>.

FOLDYNA, Jan. *Databáze DNA*. [online]. Uoou.cz, únor 2007 [cit. 31. ledna 2014]. Dostupné na <<http://www.uoou.cz/databaze-dna/ds-2479/p1=2479&archiv=1>>.

PÁLKOVÁ, Šárka. *Boj o uchování DNA. Úřad se zastal muže proti postupu policie.* [online]. Lidovky.cz, 30. ledna 2013 [cit. 31. ledna 2014]. Dostupné na <http://www.lidovky.cz/nebyl-z-niceho-obvinen-presto-mu-odebrali-dna-nepravem-rekl-uouu-p85-/zpravy-domov.aspx?c=A130129_160931_ln_domov_spa>.

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Motejl: Některým vězňům byla DNA odebrána nezákonně.* [online]. iDnes.cz, 6. února 2008 [cit. 31. ledna 2014]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/motejl-nekterym-veznum-byla-dna-odebrana-nezakonne-fxk-/domaci.aspx?c=A080206_103813_domaci_ban>.

VACULÍK, Radim. *Policista ve službě, který vidí zločin, nemůže vypovídat jako svědek* [online]. Novinky.cz, 4. února 2014 [cit. 10. února 2014]. Dostupné na <<http://novinky.cz/krimi/326517-policista-ve-sluzbe-ktery-vidi-zlocin-nemuze-vypovidat-jako-svedek.html>>.

VACULÍK, Radim. *Ministry verdikt Nejvyššího soudu vyděsil.* [online]. Novinky.cz, 3. února 2014 [cit. 12. února 2014]. Dostupné na <<http://novinky.cz/domaci/326392-ministry-verdikt-nejvyssiho-soudu-vydesil.html>>.

c) Soudní rozhodnutí

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, čl. II/b odst. 2.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 27. května 2003, sp. zn. III. ÚS 623/2000, čl. III.

Nález Ústavního soudu ze dne 4. prosince 1997, sp. zn. III. ÚS 149/97.

Rozsudek ESLP ze dne 8. června 1976, *Engel a ostatní v. Nizozemsko*. Stížnost č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72. Serie A č. 22. bod 82.

Rozsudek ESLP ze dne 25. srpna 1987, *Lutz v. Německo*. č. 9912/82. Serie A č. 123. Bod 55.

Rozsudek ESLP ze dne 16. prosince 1999, *V. v. Spojené království*. č. 24888/94. Sb. rozs. a rozh. 1999 - IX. Body 54-61.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. listopadu 2005, sp. zn. I. ÚS 402/05.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20. února 2001, sp. zn. Pl. ÚS 29/2000.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. října 2007, sp. zn. III. ÚS 528/06.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. února 2006, sp. zn. I. ÚS 671/05.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. května 2007, sp. zn. III. ÚS 655/06.

Stanovisko pléna Ústavního soudu ČR ze dne 30. listopadu 2010, sp. zn. Pl. ÚS 30/10.

Rozsudek ze dne 18. října 1989, Orkem vs. Komise, č. 374/87.

Rozhodnutí ve věci Funke vs. Francie ze dne 25. února 1993 (č. 10828/84).

Rozhodnutí ve věci Saunders vs. Spojené království ze dne 17. prosince 1996 (č. 19187/91).

Rozhodnutí ve věci Jalloh vs. Německo ze dne 11. července 2006 (č. 54810/00).

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2013, sp. zn. 30 Cdo 2778/2011.

Rozhodnutí ve věci Sanoma Uitgevers B. V. vs. Nizozemsko ze dne 14. září 2010 (č. 38224/03).

Rozhodnutí ve věci Olsson vs. Švédsko ze dne 24. března 1998 (č. 10465/83).

Nález Ústavního soudu ze dne 3. listopadu 2004, sp. zn. II. ÚS 268/03.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2012, sp. zn. 7 Tdo 347/2012.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. října 2012, sp. zn. 7 Tdo 1116/2012.

d) Právní předpisy

Ústavní zákon číslo 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon číslo 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon číslo 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon číslo 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon číslo 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Zákon číslo 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.

Anotace/Summary

Anotace:

Tato diplomová práce se zabývá problematikou zákazu nucení k sebeobviňování v rámci trestního řízení. V demokratickém právním státě existují ústavně deklarované principy, které v konečném důsledku ovládají trestní proces. Některé z nich jsou dobře známy v povědomí široké veřejnosti, jiné se dovozují výkladem soudů, jak na vnitrostátní úrovni, tak i na úrovni evropské a mezinárodní.

Stěžejní otázkou při posuzování zákazu donucování k obviňování sebe samého je stanovení kritérií, které přesně určují, které jednání je bráno jako sebeobviňující a které je v intencích práva na spravedlivý proces a zcela v souladu s právem. Někdy jsou mezi těmito jednáními hranice tak tenké, že následně dochází ke vzniku různých problémů a soudních procesů táhnoucích se až několik let s nejistým výsledkem.

V této diplomové práci je rozebrána historie principu *nemo tenetur se ipsum accusare*, jeho základ v ústavním pořádku České republiky upravující právo na spravedlivý proces a další zásady k němu se vztahující, jakož i evropské a mezinárodní zakotvení tohoto principu. Zkoumány jsou taktéž jednotlivé instituty vztahující se k provádění důkazů zejména v přípravném řízení trestním, kterými jsou výpověď obviněného, rekognice, prohlídka těla atd. s přímým důrazem na zásadu zákazu sebeobviňování v trestním řízení.

Dále jsou řešeny problematické kauzy týkající se rozporuplné Národní databázi DNA, která se stala terčem kritiky ihned po svém vzniku. Dále nový institut uplatňující se v trestním řízení, kterým je institut spolupracujícího obviněného, a také i výpověď policisty v postavení svědka v následujícím trestním řízení, které má taktéž svá vlastní pravidla. U všech výše zmíněných případů je situace stále diskutabilní a nejistá, podpořená názory odborníků z trestněprávní problematiky, které se ne vždy shodují.

V neposlední řadě jsou v diplomové práci rozebrána podstatná rozhodnutí soudů na poli evropské trestněprávní roviny (zejména Evropský soud pro lidská práva) včetně jejich výsledků a dopadů na rozhodovací praxi vnitrostátních soudních orgánů.

Summary:

This thesis deals with the issue of prohibition of forcing self-incrimination in criminal proceedings. In the democratic legal state exist constitutionally declared principles, which in the end control the criminal proceedings. Some of them are well known in the awareness of the general public, but others inferred interpretation of the courts, both at national standard and at the European and international standard.

The key question in assessing the prohibition of coercion to blame myself is to determine the criteria that accurately govern, which negotiation is taken as a self-accusatory and which is in the terms of rights due to right of a fair trial are in a full compliance with the law. Sometimes the boundaries between those negotiations are so tenuous, that subsequently occur the creation of the different problems and trials extending up to several years with in many ways an uncertain result.

In this thesis is analysed the history of principle *nemo tenetur se ipsum accusare*, its base in the constitutional order of the Czech Republic, which regulates the right of a fair trial and other principles relating to it, as and the European and international implement of this principle. Examined are also the individual institutes related to the implementation of evidences, mainly in the preparatory criminal proceedings, which are testimony of the accused, recognition, inspection of a body etc. with a direct emphasis on the principle of no self-incrimination in criminal proceedings.

Furthermore, there are solutions of problematic cases regarding to National DNA database, which became the target of criticism immediately after its creation. Further quite a new institute applying in the criminal proceedings, which is the institute of cooperating accused and next the statement of the policeman as a witness in following criminal process, which also has its own rules. In all the cases above, the situation is still questionable and uncertain, supported by the opinions of criminal law experts, which do not always concur.

Finally, in this thesis are discussed major decisions of the European courts (mainly the European Court of Human Rights), including their results and impacts on a decision-making practice of the national judicial authorities.

Seznam klíčových slov/Key Words

Klíčová slova: trestní řízení, trestní stíhání, obviněný, sebeobviňování, orgány činné v trestním řízení, státní zástupce, advokát, výpověď obviněného, rekognice, prohlídka těla.

Key Words: criminal proceedings, criminal prosecution, defendant, self-incrimination, bodies active in criminal proceedings, prosecutor, advocate, testimony by a defendant, recognition, inspection body.